

अर्घ्य

नवरात्रापासा

“भासये जोतये धम्मं”

१०००

सम्पादकः—भिच्छु महानाम “कोविद”

वर्ष ३

कालिम्पोंग

मार्गशीर्ष विक्रम संवत् २००६
नवम्बर ईस्वी संवत् १९४६

अंक २

नमस्ते

श्री रत्नध्वज जोशी

तगोगु ध्व पृथ्वी दय्का,
शिशिर वसन्तं थीका,
चा व न्हिया घःचा न्ह्याका,
म्हितका, न्हीका, ख्वेका

मुखगु स्वां मुसुमुसु न्हीका,
रविया किचलं खय्का,
भैवः व लाप्चा लमि जुइका,
स्वां निफूलं कयब जाय्का,

थः च्वंच्वन गुम्ह दुने सुपाँय्यावैत नमस्ते बारम्बार । थः च्वंच्वन गुम्ह कोकिल कण्ठे वैत नमस्ते बारम्बार ।

कथु गनीगुलिं खुसि न्ह्याका,
पित्यायात फल सय्का,
तैतल वन, पर्वत जाय्का—
लहरां, सिमां क्ववीका

थः च्वंच्वन गुम्ह ऋतुया गर्भे वैत नमस्ते बारम्बार ।

वाहीतिक-सुत्त

थे जिं न्यना—छगू समये भगवान् श्रावस्ती अनाथपिण्डिक महाजनं दयकाब्यूगु जेतवन विहारे बिज्यात ।

उबले आयुष्मान् आनन्द भिक्षु सुथसिया समय (चीवर) न्ययाः, पात्र चीवर ज्वनाः श्रावस्ती सहरे भिक्षा बिज्यासे न्हिनेसिया विहार यायया निंति गन मृगारमाता (विशाखा) महा उपासिकां दयकाब्यूगु पूर्वाराम विहार दुगु खः अन बिज्यात । उगु बखते हे प्रसेनजित कोसल जुजुनं पुंडरीक धयाह्व किसि गयाः बान्हीइले श्रावस्ति पिने प्याहाँ वनाच्वंगु जुल । प्रसेनजित जुजुं तापाकं आयुष्मान् आनन्द भिक्षुयात वयाच्वंगु खनाः सिरिवड्ड (=श्रीवर्द्ध) महामात्य (मंत्री) यात सःताः थथे धाल—

“सौम्य सिरिवड्ड ! व आयुष्मान् आनन्द भन्ते मखुला ?

“खः महाराज !.....”

अले जुजुं छह मनुयात सःतल—

“थन वा हे पुरुष ! गन आयुष्मान् आनन्द भन्ते बिज्याई अन हुँ, वनाःलि जिगु वचनं आयुष्मान् आनन्द भन्तेया चरणे वन्दना या ।

“भन्ते ! यदि आयुष्मान् आनन्दया छुं अपायसकं हथायगु ज्या मदुसा कृपा तसे छगू मिनेट (=मुहूर्त) दिनाबिज्याहुँ” धकाः बित्ति या ।

“ज्यू महाराज !” धकाः व पुरुष गन आनन्द भन्ते बिज्याना च्वंगु खः अन थ्यंकः वनाः आनन्द भन्तेयात वन्दना यानाः जुजुं धाःगु खँ फुक बित्ति यात ।

अनुवादक—भिक्षु सुबोधानन्द

(उगु खँ न्यनाः) आयुष्मान् आनन्द भन्तेनं मौन भावं स्वीकार यानाबिज्यासे उगु थासे हे बिज्यानाच्वन ।

अनंलि प्रसेनजित जुजु गुलि किसि वनेज्यूगु लँ खः उलि किसिह्वे च्वनावन । अनंलि किसिह्वं काहाँ वयाः न्यासिवन । न्होने थ्यनेव आनन्द भन्तेयात अभिवादन यानाः छख्येपत्ति दनाः थथे धाल—

“भन्ते ! यदि छःपिनि छुं अत्यावश्यक ज्या मदुसा अचिरवती नदीया तीरे कृपा तसे बिज्यासा ज्यू ।”

आनन्द भन्तेनं मौनं स्वीकार यानाबिज्यात ।

अनंलि आयुष्मान् आनन्द भन्ते अचिरवती खुसिया सिथे बिज्यानाः छमा सिमाया कसं लायातःगु आसने फेतुनोबिज्यात ।

आनन्द भन्तेयात वन्दना यासे छख्येपत्ति दनाव जुजुं थथे धाल—

“भन्ते ! आयुष्मान् आनन्द, छःपिं थुगु गलिचायागु आसने बिज्याहुँ ।”

“मखु महाराज ! छि दिसँ, जि थगु आसने च्वनेधुन ।”

प्रसेनजित जुजु (उगु) लायातःगु आसने च्वन । आनन्द भन्तेयात थथे धाल—

“भन्ते ! छु वस्पोल भगवानं उजागु कायिक (=शरीरया) आचरण यानाबिज्याइला गुगु कायिक आचरणं श्रमण, ब्राह्मण, विद्वान्, सज्जनपिनि निन्दित ज्वी ?”

“याइमखु महाराज ! वस्पोल भगवानं० ।”

“भन्ते ! छु वाचिक (=वचनया) आचरण श्रमण, ब्राह्मण, विद्वान्, सज्जनपिनि निन्दित ज्वी वचन लहानाबिज्याइला ?”

“लहानाबिज्याइमखु, महाराज ! वस्पोल भगवानं० ।”

“ओश्र्वर्य, भन्ते !! अद्भुत, भन्ते !! गुगु जि (मेपिं) श्रमणपिनिद्वारा बाँलाक पूर्ण-रूपं सीकेमफुगु खः, उगु भन्ते आयुष्मान् आनन्द, छःपिसं (जितः) प्रश्नया उत्तर बियाः पूर्ण यानाबिल । भन्ते ! गुगु व बाल-अव्यक्त (मूर्ख) बिना बिचारं, मसीकं मेपिनिगु वर्णन (=प्रशंसा) याई अथवा अवर्णन (अवगुण) खँ लहानाजुई, उजागु खँयात जि धात्थें खः धकाः विश्वास कयाः स्वीकार यायमखु । हाकनं भन्ते ! गुगु व पण्डित=व्यक्त=मेधावी (=पुरुषं) बिचारं बाँलाक सीकाः, श्वीकाः मेपिनिगु वर्णन अथवा अवर्णन खँ लहाई, उकेयात जि धात्थें खः गुः, सारगु धकाः स्वीकार यानाकायगु जुल ।

“भन्ते आनन्द ! गुगु कायिक आचरण श्रमण, ब्राह्मण, विद्वान्पिनि निन्दितगु धाई ?

“महाराज ! गुगु कायिक-आचरणं अकुशल (खराब)गु ज्या याई ।”

“भन्ते ! अकुशल कायिक-आचरण छुके-यात धाई ?”

“महाराज ! गुगु कायिक आचरणं स-अवद्य (=सदोष) युक्तगु याई ।”

“०सदोष दुगु छुकेयात धाई ?”

“गुगु कायिक आचरणं स-व्यापाद्य (=हिंसायुक्त)गु याई ।”

“०स-व्यापाद्य छुकेयात धाई ?”

“गुगु दुःख विपाक (=अन्तस दुःख) प्राप्त ज्वीगु खः ।

“०दुःख-विपाक छुकेयात धाई ?”

“महाराज ! गुगु कायिक आचरणं थःत पीर-कष्ट ज्वीगु तथा मेपित नं पीर-कष्ट ज्वीगु, थःत नं परयात नं पीर-कष्ट ज्वीगु यात धाई ।

उकें यानाः अकुशल-धर्म (=पाप) वृद्धि ज्वी, कुशल-धर्म नाश जुयावनी । महाराज ! थुगु प्रकारयागु कायिक आचरणयात निन्दित जुइगु धकाः धाई ।

“भन्ते आनन्द ! गुगु वाचिक (=वचनया) आचरण श्रमण, ब्राह्मण, विद्वान्जनपिनि निन्दितगु धाई ?”० ।

“महाराज ! गुगु वाचिक (=वचनया) आचरणं थःत नं, परयात नं पीर-कष्ट ज्वीगु खः उकेयात धाई ।”

“भन्ते आनन्द ! गुगु मानसिक (=मनया) आचरण श्रमण, ब्राह्मण, विद्वान्पिनि निन्दितगु धाई ?”

“महाराज ! गुगु मानसिक-आचरणं थःत नं, परयात नं पीर कष्ट ज्वीगु खः उकेयात धाई ।”

“भन्ते आनन्द ! छु वस्पोल भगवानं फुक अकुशल धर्मया विनाश वर्णन याना-बिज्याइगुला ?”

“महाराज ! तथागत फुक अकुशल धर्म रहित जुयाः फुक कुशल-धर्म युक्त जुयाबिज्याइ खः”

“भन्ते आनन्द ! गुगु कायिक-आचरण (=काय-समाचार) श्रमण, ब्राह्मण, विद्वान्जनपिसं अनिन्दित (=निन्दामज्वीगु) धाई ?”

“महाराज ! गुगु कायिक (=शरीरया) आचरण कुशलगु खः, अनवद्य (=दोषरहितगु) खः, अव्यापाद्य (=हिंसारहितगु) खः, गुगु सुख विपाक (=अन्तस सुख) प्राप्त ज्वीगु खः, गुगु यानाः थःत पीर कष्ट मज्वीगु खः, परयात पीर कष्ट मज्वीगु खः, निगू पक्षयात नं पीर कष्ट मज्वीगु खः, गुकें यानाः अकुशल-धर्म नाश ज्वी, कुशल-धर्म वृद्धि ज्वी उकेयात अनिन्दितगु

काय आचरण धाई ।

“भन्ते आनन्द ! गुगु वाचिक (=वचनया) आचरण कुशलगु खः, गुगु मानसिक (=मनया) आचरण कुशलगु खः ?”

“भन्ते आनन्द ! छु वस्पोल भगवानं फुक कुशल धर्म प्राप्त याय्या निति वर्णन यानाबिज्याइगुला ?”

“महाराज ! (वस्पोल) तथागत फुक अकुशल-धर्म रहितजुयाः फुक कुशल-धर्म युक्त जुया बिज्याइ खः ।”

“आश्चर्य भन्ते !! अद्भुत भन्ते !! गुलि सुन्दर बाँलागु खँ (=सुभाषित) खः भन्ते ! आयुष्मान् आनन्द ! छःपिसं आज्ञा जुयाबिज्यागु छःपिंगु थुगु सुभाषित वचनं जि अतिकं प्रसन्न जुल । भन्ते ! छःपिंगु सुभाषित वचनं थुगु प्रकारं प्रसन्न जुल कि जि (छःपित) किसि-रत्नं वीमास्ति वल, यदि भन्ते छःपित बीत योग्य जूसा अश्व-रत्न नं गानं वियगु इच्छा जुल । किन्तु भन्ते ! जिं स्यू कि थुपि वस्तु छःपित योग्य मजू ।

“भन्ते ! (थुगु अवस्थाय्) जिके मगधया जुजु अजातशत्रु वैदेहीपुत्रं छ्याहःगु श्व श्लिखुकु हाकः, च्याकु व्या दुगु *वाहीतिक (=वस्त्र) छपु दु, छल्पोलं कृपा तसे कयाबिज्याहुँ ।”

“म्वाल, महाराज ! जिके त्रिचीवर पूर्ण दु ।

“भन्ते आनन्द ! श्व अचिरवती नदी छःपिसं नं खं, जिं नं खं । (श्व नदी) गुगु बखते पर्वतच्चे पाखे तसकं वा वई, उगु बखते श्व अचिरवती नदीया इताथिता तोप्वीक बाःवइगु । वथेतुं भन्ते ! श्व वाहीतिक (=वस्त्र) छःपिनि त्रिचीवर दयकाबिज्याहुँ । छःपिंगु

चीवर सन्नहचारीपिसं इनाकयाबिज्याई । थुगु प्रकारं जिगु दक्षिणा (=दान) जायाः बाःवया-च्वंगु नदीधे ज्वीगु जुल । भन्ते आयुष्मान् आनन्द ! जिगु वाहीतिक (=वस्त्र)यात स्वीकार यानाबिज्याहुँ ।”

आयुष्मान् आनन्द भन्तेनं वाहीतिक यात स्वीकार यानाबिज्यात । अनंलि प्रसेनजित (कोसल) जुजुं थथे धाल—

“भन्ते ! आः जि विदा ज्वी, आपालं ज्या खँ दनि ।”

“महाराज ! गुगु छि बखत सम्झे याना उत्तम हे जू ।”

“अनंलि प्रसेनजित जुजुं आयुष्मान् आनन्द भन्तेयागु भाषणयात अभिनन्दन यानाः, अनुमोदन यानाः, आसनं दनाः, वन्दना यासे प्रदक्षिणा यानाः (ल्याहाँ) वन ।

प्रसेनजित् जुजु वने धुंकाः भचा लिपा आयुष्मान् आनन्द भन्ते गन भगवान् बिज्याना-च्वंगु खः अन बिज्यात । भगवान्यात वन्दना यासे छसि लिनाः फेतुनाः आनन्द भन्तेनं गुलि खँ जुजुनाप जूगु खः व फुकं भगवान् बुद्धयात कनाबिज्यात । हाकनं प्राप्त जूगु वाहीतिक (=वस्त्र) नं भगवानयात अर्पण यात । तदा भगवानं भिक्षुपित सःताबिज्यात—

“भिक्षुपि ! प्रसेनजित जुजुया लाभ जुल, सुलाभ प्राप्त जुल, छायाःसा वयात आनन्दया दर्शन सेवा प्राप्त जुल ।”

थथे भगवानं आज्ञा जुयाबिज्यागुली संतुष्ट जुसे भिक्षुगणपिसं भगवान्यागु भाषणयात अभिनन्दन यात ।

जगतप्राणीपि सकलें सुखी ज्वीमा !

*वाहीतिक (=वस्त्र) घयागु देशे बने ज गु वस्त्रया नां जुल ।

श्री केदारमान “व्यथित” यागु काव्य साधना

श्री रामहरि जोशी
(बि० ए०, बि० एस्सी)

क वियात कलाकारनं धाई । वयाके विश्वया सुक्ष्म अध्ययन यायफुगु ईश्वरीय गुण दइ । भावुकता व चेतना कवियागु प्राण खः । उकिं वं थःगु अनुभूति व कल्पनायागु रंग छिनाः विश्वयागु सुन्दर चित्र तैयार याइ । उकी मानव प्राणीयागु ‘सत्यं, शिवं, सुन्दरं’ यागु अभिव्यंजना दइ ।

कविताया उद्गम हृदय खः । उकिं कवि स्वभावं हे विशेष भावुक जुइ । विश्वया नाना अनुभूतिमध्ये कवितायागु मुख्य प्रेरणा प्रणय व वेदना खः । श्व छगू मनोवैज्ञानिक सत्य खः ।

श्री केदारमान “व्यथित” यागु कवितां झी नेवा साहित्ये छगू न्हूगु, सर्वथा न्हूगु दिशा पाखे इशारा याः । दुर्भाग्यं नेपायागु वातावरण हे थजागु जुयाच्चन कि नेवा साहित्ययात अपायसकं प्रोत्साहन मदु । खँ लहायगु आपादे चलन जुया च्वंसां हिन्दुस्थाने संस्कृतयात मृत भाषा (Dead Language) धाःथें नेपाले झी नेवा साहित्ययागु स्वाभाविक विकाश ज्वीमफुनि । थजागु अवस्थाय् नं झी नेवा साहित्ये श्री “व्यथित” जुयागु प्रकाशित जूगु सफूत खास यानाः “खुबिप्याःगु म्ये” खनाः झीसं बाजी तथाः धाय्फु कि झी नेवा साहित्यनं भाव, भाषा अथवा रसे मेगु विश्व साहित्यसिवे छुं कम मजू ।

श्री “व्यथित” जु थः नोमानुसार करुणा प्रिय कवि खः । “खुबिप्याःगु म्ये” धाथें हे आद्योपान्त खुबिप्याःगु दु । तर ब्वनेबले व खुबी नं मिठासयागु मन्दाकिनी बाःवयाच्चंगु दु । हिन्दीया छायावादी कवि श्री पन्तर्जी छथाय् धाःगु दु—

वियोगी होगा पहला कवि

आह से उपजा होगा गान ।

अर्थात् श्व संसारे प्रथम कविनं वियोगी हे जुइमाः । प्रथम म्येनं पक्का खुबिप्या हे प्या-हौवोगु ज्वीमाः । विश्व साहित्यया अध्ययन यानाखोसा कवियागु श्व अन्दाज सत्यथें च्वनी । विश्व साहित्ये सम्मानित “मेघदूत” यक्षयागु नुगलं प्याहौवोगु छगू विरह-गान ला खःनि । मध्य युगीन आँग्ल साहित्यया प्रख्यात कवि शेर्ली नं धाःगु दु—

Our Sweetest Songs are those
Which tell us of the saddest
things.

अर्थात् मानव जगतयागु दके बाँलाःगु मधुर म्ये वहे ज्वी गुगुलिं झीत दके करुणा पूर्ण भाव बी । अथेहे “व्यथित” जुयागु म्येनं व्यथापूर्ण जूसां उकी छगू किसिमयागु मिठास दु । श्व “व्यथित” जुयागु कलाप्रियताया परिचायक खः ।

निरन्तर छगू आन्तरिक व्यथाय् हानाः श्री “व्यथित” जुयागु प्रवृत्ति दार्शनिकपाखे जूवंगु नं स्वाभाविक हे खः । “द्विविधा” शीर्षके अनयागु अन्तरयागु द्वन्द्व संघर्ष, भावनाया घात-प्रतिघातयागु झलक खनेदु ।

याय जि गुम्हस्यागु आदर !

जीवने सुख, दुख पासा

नी म फ्यक दु, ज्वीगु द्विविधा,

याय सुया सत्कार न्हापा

वल निम्हं थः मित्र भाःपा

विश्व वेदनायागु अनुभूति यानाः सुख-दुःखात विश्वयागु क्रम, नियम-बन्धन खः धकाः “गतिशील वेदनाय्” च्वयादिल—

जिगु मन खुवेका छिमि न्हिल्य वःसा

व सुपाँय खः थें ख्वैच्वन्य, पासा,
न्हू न्हू ख्वे मत्य बरु इति इति न्हू,
जिनं ख्व ख्वं न्हिल्यमखु, ख्वे हूं. हूं !

आखिरे च्वयादिल—

का, छिमिसं न्हूपीं सकस्यातं
पी मफ्यक इति इति न्ह्रीका च्वं,
जि नं ख्वै च्वंपीं सकस्यातं
ख्वेका तय पीर कचायि कथं ।

थन जीवनयागु फिलासफी गुलि बाँलाक झल्केजू ।

श्री “व्यथित”जुयागु कविता विश्वया
नाना क्रिया कम्पनयागु प्रतिक्रिया स्वरूप
बाःवयाच्वंगु स्वच्छन्द निर्झरथें च्वं । गुबलें
उकी निर्झरया प्रपात खनेदु. गुबलें लयपूर्ण झर-
झर नाद, गुबलें श्व विश्वरूप चट्टाने चत्तावानाः
व्यथितजुया हाहाकारयागु करुण क्रदननं तायदु ।
श्री “व्यथित”जुयागु कविता आधुनिक काव्य
परिपाटी चलेजुयावोगु अनुसार छायावादपाखे
धल्केजूगु दु । प्रकृतियागु स्थूल रूपयात सूक्ष्म
रूपं व्यक्त याय्गु प्रयासयात छायावाद धाई ।
अनयागु “दिवस चित्र” नामक गीति काव्ये
छायावादयागु प्रशस्त छाप परेजूगु दु । अनयागु
नुगले छगू निरन्तर अभावयागु चिंतन खनेदु ।
थाय्थासे “पासा” “मित्र”यागु सम्बोधन अनयागु
एकाकीपन, वहे अभावया चिंतनयागु प्रतीक खः ।

प्रकृति वर्णन याय्त अन सिद्धहस्त जू ।
प्रकृति वर्णने अनयागु भिन्न शैली दु । नूतन
भाव व संगीतमय भाषायागु प्राञ्जल प्रवाह मिले-
जूगुलीं अनयागु कविताय् छगू रसानुभूति दु ।
श्व काव्य-रसानुभूतियात ब्रह्मानन्दनं धाई ।

“दिवस-चित्रे” प्रातःकालंनिसें कनेखुनु
प्रातःकालतक चौबीस घंटाया प्रकृतियागु नाना
रूप वर्णन दु । अनं जड़ प्रकृतियात जीवित
रूप बियाः छम्ह निपुनम्ह चित्रकार थें चित्रण

यानाः गनंगनं रोमान्टिक भावयागु परिचयनं
बियादीगु दु । सुथेसिगु पहरें उषा व अरुणयागु
मिलन खनाः कवि धाःगु—

छु श्व फुकं खः अमि अभिनय मात्र

यद्वा

प्रकृति पुरुषया खेल विचित्र !

छथाय्—

“वल मिस्त सखे, लँ लिचिल्याब्यू”—

श्व वाक्ये मार्थुर्यनापं श्री समाजयागु गज्यागु
सरल व सांस्कृतिक रूप झल्केजू । हानं अन-
यागु मौलिक उपमा श्री नेवा साहित्ये एकदम
नवीन खः । यथा—

खें छपा गुँच्चे सो, ब्वैतःगु

कस्तु ब्यो याना तःगु

ज्वीमा नकतिनि काला हःगु

काःगु हाः उकीं गुलि वःगु ?

सूर्योयात ब्यूगु थज्यागु उपमा गनंहे
खनेदइमखु । आः छथाय् संध्या वर्णन
स्वयादिसँ—

धाः तिकि नका ख्वालं हिसिया

श्रम लंका च्वंहा व सन्ध्याया

जं जनी ब्यना इन्द्र धनुषया

च्वंगु धरित्री सो, भ्याल्ल लुया !

अले—

लुख्वाँ छुना अति सुन्दर शवधर

माःजु निशा वःगु खना सत्वर

उख्यलाः थुख्यलाः जूगु मनोहर

वस्त्राभरणं छायपा सुन्दर

रजनी व संध्यायात माजु व भौयागु

तुलना एकदम सांस्कृतिक व मौलिक खः ।

श्री “व्यथित”जुयागु कविताया दके
श्रेष्ठ गुण खः संगीतात्मक ध्वनि । अनयागु
फुकं कविता प्रायः प्रगीतात्मक जूगु दु । बंगाली
साहित्ये थें श्री नेवा साहित्ये नं भासे मार्थुर्य

व मठास दु ।

उदाहरणार्थ—

गुलिजक झरझर मृदु झन्कार
जूगु हूंकनं थुख्य सञ्चार
ज्वीनला निनादं साकार
राग, रागिनी साक्षात्कार !
न्यना व सुमधुर झरया झर झर
निरुयर ब्वया तरु अंचल फरफर
तया अधीने ताल व सुरसम
फिसले न्यायका नूपुर छमछम

.....आदि

गनंगनं श्री “व्यथित”जुयागु काव्य
धाराय् प्रगतिशील व राष्ट्रीय भावनानं बाःवया-
च्वंगु खनेदु । खालि अन्तर रोदन व प्रकृति
वर्णन हे जक अनयागु धर्म मखु । युग धर्मया
पुकारं अनयात नं प्रभावित याःगु दु । छम्ह
साजवा खनाः अनं धयादिल—

रुयोयागु दथूं स्यूचा कबुया
वःपीं द्वीतय् त्यानुगु लंक
हानं अमि आर्थिक सन्ताप
इवाः जूगु नुगः नापं ह्नेक
साजवातस्यं, सो म्ये हाःगु

वर्डसुवर्थयागु “सौलीटरी रीपर” नापं
ध्वया गुलि समता दु । थुगु किसिमं श्री
“व्यथित”जुयागु सहानुभूतिपूर्ण दृष्टि प्रत्येक प्राणी
मात्रे थपाय्सकं समवेदनाशील जूगु दु कि छम्ह
ख्वयाच्वंहा खिचा खनाः अनयागु जाग्रत कवि
धायकल—

अन खिचा ख्वै च्वंगु ताला ?
झी ख्वयां गो ख्वःगु मानव !
भाःपि पासा, अमित मानव,
वैत थःथे दीन भाःपा
वन्यनु हेकः ख्वे दिनासां

१०००

अन खिचा.....

ध्व विश्वे मानवतायागु अभावं यानाः
जूवंगु वयागु विकृत व घृणित रूप खनाः कविया
मन विचलित जुयाच्वंगु दु । खिचा अर्थात्
दलित मानवप्रति दया याय्गु अनुरोध ध्व
“खोबिलु खिचा” खः । थजागु कविता खनाः
सुनां धायफु कि झी नेवा साहित्य प्रगतिशील
मजू ?

“ख्वविं प्योःगु म्ये” व्याकं कविता प्रायः
व्यथापूर्ण व मर्मस्पर्शी जूसां छथाय् निथाय्
कविया विप्लवी भाव जाग्रत जूवंगु दु । अनं
भाग्यनाप विद्रोह यानाः धयादिल—

ज्यू ज्यू थय्य हे दैव, हुहं हुं
जिं नं थय्य हे चा, न्हि च्वच्वं याय्
ह्रीगु मदीकं च्वेनं दीमखु
बाजी हे सहि झीपीं निम्हस्या !

(धेकावाजी)

श्री “व्यथित”जुयागु “प्रतीक्षा” पुस्तक
एकाकिनी वियोगिनी थःगु प्रिययागु स्मृति आकुल-
व्याकुल जुयाः पिकाःगु हृदयोच्छ्वास खः । छगू
उदाहरण ब्वनादिसँ—

छको पट्टि विसि वंगु
सज्यान्त सीक सीक नं
थीत हे छाय् थो धोगी ल्हाः
च्वे च्वे धाःगु हनं हनं !

याकःचा छम्ह थः याना
मगाना होकनं हरे

ध्व मिखायात पर्यन्त
थ्यानां तोतल आखिरे !

“आय्या...! गज्यागु आश्चर्य
खगः नापं मचा खनी
हानं वे वन्य वेकः नं

याना च्वंगु गनं खनि !
 म्हंगुला धाय् धाःसा नं
 मिस्त्रा प्वाः चाः धक्का सम
 विपना धाय् धाःसां नं
 सपनाया घटनाक्रम
 विरहयागु श्वसिबे करुणमूर्त रूप मेगु
 छु ज्वीफई ?

मुख्य श्री “व्यथित”जुयागु “स्ववि प्याःगु
 म्ये” झी नेवा साहित्ययात छगू न्हूगु उपहार
 खः । साहित्य प्रेमीतेसं श्वयागु स्वागत अवश्य
 हे याइ । थौने महाबोधि सोसाइटी “धर्मोदय”
 पुरस्कार सुशोभित यानाः श्वयागु सम्मान
 प्रकट यात । नेवा साहित्ययात श्री “व्यथित”जु
 पाखें अझ आपाः हे आशा दु ।

याय मखु !

श्री भक्तिदास श्रेष्ठ, बि० ए०

१
 ईश्वरयागु नामे झीसं—परोपकार तोतेमखु;
 परोपकार तोति धाइम्ह—द्यो मखु दानव खः ।

२
 थःयागु धर्म धकाः—कतःयागु न्हाय्पं हीकाः
 जपे झीसं यायमखु—ईश्वरया हे नां जूसां

३
 कर्पिन्त ममे दिकाः—सत्य बोली ल्हाय्मखु;
 ममेदिकाः ल्हानागु सत्य—बोली मखु गोली खः ।

४
 प्राणीपित गःकियाः—प्रसाद झीसं कायमखु;
 काली, काली, महाकाली—साक्षात् कालीया जूसां

५
 कर्पिन्त बासं थनाः—देगः, सतः दयकेमखु;
 बासं थनाः दयकागु सतः—सतः मखु शक्ति खः ।

६
 परयागु प्वा चाँलाकाः—अन्न झीसं दुइमखु,
 कोटि होम वा लक्षावति—न्हाथे ज्यागु होम जूसां ।

विन्ति

श्री धर्मरत्न ‘यमि’

गुरुभाजुयात छोटकरि गुभाजु धयातःगु
 खः । झी गुभाजुपित मान यानाः गुरुजुनं धाः ।
 संस्कृत भासं गुभाजुपित वज्राचार्य धाई ।
 स्वयंभू पुराणयागु प्रमाणं वज्राचार्यपिके स्वीखुता
 लक्षण अथवा गुण दयमाः धकाः गुभाजुपिनिगु
 महिमा आपालं कनातःगु दु ।

इतिहासया प्रमाणं पञ्चम बुद्धावदे कनिष्क
 सम्राटया पाले अयोध्याया प्रकाण्ड ब्राह्मण पण्डित
 महाकवि अश्वघोषयात थकाली यानाः छगू तःधंगु
 सभा (संघायन) मुंक्ल । व सभास भगवान्
 बुद्धया स्वंगु यान—अर्हत्यान, प्रत्येक बुद्धयान,

बुद्धयान—मध्ये महाकवि अश्वघोषं बुद्धयान हे
 तःधं अर्थात् महान् खः, उकिं श्वयात महायान
 मेगु यान हीनयान धयाबिल । महायाने नं सम्राट
 हर्षवर्धनयां लिपा कलिङ्ग (Orissa) पाखे च्वम्ह
 तांत्रिक ब्रह्म बौद्ध धर्मे द्वाहाँ वयाः वज्रायान
 धयागु छगू कचा पिकाल । शायद अनंतवज्र
 वयागु नां खः ।

वज्रायानयागु मूल ग्रंथ बड़ोदा राज्य
 गायकवाड़ सिरीजमध्ये वज्रायान्स वर्क्स (Bajra-
 yan's Works) धकाः अंग्रेजी भासं अर्थ
 समेत बियाः छापेयाःगु दु । उकी स्वल धाःसा

वज्रायानया अर्थ बांलाक श्वी । व सफूया प्रमाणं वज्र धयागु निर्वाण, उकिं वज्राचार्यया अर्थ निर्वाण लाकाबीम्ह आचार्य अर्थात् गुरु खः । थुलि खं हे श्वीकाकायफु किं झी गुरु-जुपिं गपाय्चवकं तःधं । अपाय्चवकं तःधंपिं गुरुपिं मखुसा झी आजुपिसं खंथाय् तक भागि यानाः कां धकाः मानेयानातइला ? 'न' छगः-जक स्यनाव्यूम्हेसित गुरु धकाः मानेयायमाः धासेलि निर्वाण श्यंकाबीगु शिक्षा दीक्षा बीपिं गुरुभाजुपित गुलिजक मानेयायमाली ? अज्यापिं गुरुजुपित छाय् मानेमयाय ? छाय् खंथाय् तक श्रद्धां भागी मयाय, बन्याय् मधाय ?

हे गुरुजुपि ! छलपोलपिं चिकिधंपिं ला ख हे मखु । तर थौं-कनेयागु, पहलं तःधं ज्वीगु ला छखें, साधारण मानव समाजे नं हेलया पात्र जूवनी । विद्या, विनय सम्पन्न जुयाः, जजमानपिनि ल्वापु-ख्यापु, रोग-व्याधी नाना प्रकारया संकट तंकाः, ज्ञानं व्याक्क दुःख कष्ट मदयकाबियाः सुखी यानाबीगु ला गन, छल-पोलपिनि छें हे ल्वापु-ख्यापु, रोग-व्याधी, दुःख कष्टं प्वंगु खनेदुगु मखयधुंकल । गन वन छल-पोलपिनि ज्ञान-विज्ञानया धुकू ? गन वन तन्त्र, मन्त्र, योग, ध्यानयागु चमत्कार ? गन वन छलपोलपिनि आशिर्वादं अथवा लाहातं छकोजक स्वेस्वेपियाबीव संकट, दुःख, पीडा शान्तजुया-वनीगु ऋद्धि बल ? गन वन मोघयात चीगु

अमोघपाश ? अज्या-अज्यागु चमत्कार, शक्ति, मन्त्र, तन्त्र, योग, ध्यान व अमोघपाशयात हाकु तिनाः जिपिं तःधंपिं, मानेयायमाःपिं गुरु-जुपिं जक धयां थौंयागु जुगे छुं तीप्यनीमखु । आतक जैमाःपिके गुरुजुपिनिउपरे करं नं, वरं नं अन्ध-श्रद्धा जूसां छुं ल्यंदनि । अन्ति-सोमाया अति मात्रां थः व कतः स्यंकीगु, अप्पो भोजं थः व कतः मुत्ता मदइगु खँ ध्वा श्वीकाः ज्ञान-गुणयागु मात्रा बढेयायमाल । होजा, बोजा, गोजाया थासे चप, ब्रेड, फाउल ज्वीगु; अन्ति सोमा, धालाचाया थासे शीशी, सुराही ज्वीगु; गंबज्र, दापा, चजाया थासे ग्रामोफोन, रेडिओ ज्वीगु; चला, बुलाया थासे मुर्गमुसल्लम, रोमन-जुस ज्वीगु; न्ह्यकंया थासे निम्ह त्यपू थिथि ख्वाः स्वयाः, चम्चा-काँटा तारातुरू न्यायकाः ब्रेकफास्ट (कौला) याइगु जुग वइगु लक्षण खने-दयधुंकल । तर छलपोलपिनि वहे 'जिमि अबुं ध्यो-जा नःगु जिगु लाहा नतुँ' धायगु बानी तंगु मखु ।

हे निर्वाण श्यंकाबीपिं गुरुजुपि ! जुग धर्मं म्हसीकि । दकसिबे च्चे च्वनावोपिं दक-सिबे क्वे लाई । दकसिबे न्हापा वनीपिं दक-सिबे लिपा लाई । वज्राचार्य यायमाःगु यानाः समाजयात बज्रथें बल्लाका विज्याहु । थुलि हे विन्ति थौंया गुभाजुपित ।

मनुष्य जीवन

‘मनू’

सुयागुं अधिकारे हस्तक्षेप मयासे, सुयातं शोषण मयासे, जाल-झेल-कपट मत्ती मतसे थःगु उत्तरदायित्व म्हसीकाः, थःगु हि-चःति हायकाः फक्कोबनं साक्क नयाः, भिक पुनाः, यत्थोय वनाः, यगु यानाः याउँक च्वनेगुयात जीवन धाई—मनुष्य जीवन ।

नेपाले बौद्ध धर्मया प्रवेश

त्रिपिटकाचार्य भिक्षु धर्मरक्षित

स्वी सम्बतया ५७८-५८३ न्ह्यो बुद्धकाले बौद्ध धर्म भारतया कुं-कुपत्ति थ्यनेधुंकूगु जूसां हिमालय प्रदेशया पर्वतश्रृङ्खलाया गाले

थ्यंगु मदुनि । भगवान् बुद्ध उत्तरे हिमालयया फेदी सापुग निगम*(शहरचा) व उसीरध्वज पर्वततक* जक थ्यंक:बिज्यात । भिक्षुत वस्पोल-यासिकं नं न्ह्यस्वयावंगु ज्वीफु । तर नेपा-गा: ईसाया ३ शताब्दीन्ह्यो तक बौद्ध धर्म अलग हे तिनि । स्वयम्भू पुराणअनुसार नेपाले बुद्धत सकले बिज्यागु खनेदु । तर नेपा-गा: कश्यप भगवान्‌या पाले तकं लखं जायाच्वंगु छगू महा-सरोवर ख: । भगवान् बुद्धनं शिष्यपिनाप अन बिज्यागु वर्णन उकी दु । यदि बुद्धकाले नेपाले बौद्ध धर्म थ्यंगु जूसा अशोक महाराजं धर्म प्रचारया निति महप्रतापी धर्मदूततेत अन छयाबिज्यायमा:गु मदु ।

वर्तमान् नेपा राजया सिमानाया दुने छगु बखते वज्जी, मल्ल, कोलिय व शाक्य गण-तन्त्र तथा कोसल्याम्ह जुजु प्रसेनजित्‌या राज्य फैलेजुयाच्वंगु जुल । थुपि थौं-कने मधेस धा:गु हिमालयया फेदिनसि छुं भचा च्वेतक ला: । कोसल राज्यया सिमाना आपा:थें याना: पार्व-तीय प्रदेशतक थ्यने धुंकूगु ख: । पालि ग्रन्थे थायथासे थ्व खँ स्पष्ट उल्लेख जुयाच्वंगु दु । गोक:खेमछि भगवान् बुद्धं शिष्यपिनाप कोसल राज्ये हिमालयया फेदी विहार यानाबिज्यागु नं दु । उसीरध्वज पर्वत धयागु हरिद्वारया इता-थिता च्वंगु छगू पर्वत ख: । अननं भगवान् बिज्यागु उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थुकि बुद्धकाले

नेपा राजया दक्षिणयागु भाग फुक बौद्ध धर्म प्रभावित जूगु दु धयागु स्पष्ट सीदु । भगवान् यागु जन्मनं ला मधेसे च्वंगु लुम्बिनी (वर्तमान् रूमिनदेई) धयागु थासे जूगु ख: । कपिल-वस्तु वया राजधानी । नेपा-गालंनसि कया: पूर्वे कोशी व पश्चिमे गण्डकी तथा कर्नालीतक पार्वतीय प्रदेश फुकं उगु बखते बौद्ध धर्म अनभिज्ञ जुयाच्वन धका: झीसं धायफु । तर भित्री मधेस व खास मधेस भिक्षु-भिक्षुणी व उपासक-उपासिकां भरीभराउ जुयाच्वंगु जुल ।

अशोक महाराजया पाले स्वंगूगु धर्म-सङ्गीति याना: देशदेशावरे धर्म-प्रचारकत छुसेलि निथो उत्तरपाखे नं छुत । छथोले मज्झन्तिक स्थविरनाप मेपि प्यम्ह भिक्षुत दुगु जुल । वस्पोलपिसं गन्धार व काश्मीर देशे धर्म प्रचार यानाबिज्यात । मेगु थोले मज्झिम स्थविर-नाप काश्यपगोत्र, अलकदेव, दुन्दुमिस्सर व महादेव स्थविरपि दुगु जुल । वस्पोलपिसं हिमवन्त प्रदेशे बुद्ध शासनया प्रचार याना-बिज्यात । मज्झिम आदि स्थविरतेसं अन वना: "धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त" यागु उपदेश बिया-बिज्यात धका: महावंशे च्वयात:गु दु । वस्पोल-पिनिगु उपदेश न्यना: ८० कोटि मनूतेत मार्ग-फल व त्रिरत्न लाभ जूगु जुल । न्याम्ह स्थविरतेसं बेगलाबेगले न्यागू राष्ट्रे धर्म प्रचार यानाबिज्यागु जुल । प्रत्येकयाके छगू-छगू लक्ष मनूत प्रव्रजित जूगु जुल । *

साँची च्वंगु निगूगु स्तूपे लुयावोगु अस्थि-सम्पुटं (=धातु-करण्ड) थ्व खँया पुष्ट्याई ज्वीधुंकूगु दु । व अस्थि-सम्पुट मोग्गालिपुत्ततिस्स

स्थविरयागु जूमांतबि वया नितें जाले व पुसाया
द्यःने व दुने 'हारीतिपुत्त', 'मज्झिम' तथा
'सवहेमवतांचरिय (=फुक्क हिमालया आचार्य)
कासपगोत (काश्यपगोत्र) कियोतःगु दु । व
अस्थि सम्पुटे वस्पोल महान धर्म-प्रचारकतेगु
धातु (=अस्थि) तथाःतगु जुल । व स्तूप
वस्पोलपिनिगु धातुया द्योने दयकातःगु जुल ।

हानं साँची न्यागू माइलउखे सोनारी
च्वंगु निगूगु स्तूपे लुयावोगु छगू अस्थि-सम्पुटे
नं वस्पोल 'कासपगोत' यागु नां कियोतःगु दु ।
मेगु छगुली "हिमालये च्वंम्ह दुदुमिसर (=दुन्दु-
मिसर) या उत्तराधिकारी गोतीपुत्रयागु ।"

आः स्वयमाल कि वस्पोल पराक्रमी
महाभाग स्थविरपिसं गुगु न्यागू राष्ट्रे धर्म
प्रचार यानाबिज्यात । गन्धारे व काश्मीरे धर्म
प्रचार यायया निति मज्झन्तिक स्थविरयात मेपि
प्यम्ह भिक्षुतनाप छल धकाः च्वे जि धाय हे
धुंगु दु । तिब्बते नेपालेसिकं लिपा धर्म प्रचार
जूगु खः । अकिं मज्झिम आदि स्थाविरपिसं
काश्मीरं पूर्वपाखे नेपाया पूर्वतक ब्याक्क हिम-
वन्त प्रदेशे बौद्ध धर्म प्रचार याःगु धकाः स्पष्ट
हे सीदु । वस्पोल पराक्रमी धर्म प्रचारकतेसं
चम्बानंसि जौनसारतक व गढ़वाल-कुमाउँ नसि
पूर्वी नेपांतक प्रत्येक देशे भगवान् बुद्धयागु
विमलवाणी प्रचार यायगु प्रयत्न यानाबिज्यात
तथा बौद्ध संस्कृतियागु विजय-बाजं थाना-
बिज्यात धकाः पं० जयचन्द्र विशालंकारं धया-
दीगु ठीक हे जू । वस्पोलपिनिगु न्हाय्पने
भगवान् बुद्धयागु थव वाणी न्हाबलें धयाथें
थवयोच्वंगु जुल—

“जिगु धर्मघोष उद्घोषण यानाः,
जिगु धर्म-बाजं थानाः,
जिगु धर्म-शंख पुयाः,

छिपि देव व मनुष्यया भलो यायत चाःहु ।
संसारे जिगु विजय-ध्वय्य ब्वयकाः,
जिगु धर्म-पताः ब्वयकाः,
जिगु धर्मरूपी भाला ज्वनाः
देव व मनुष्य लोके चाःहु ।”

साँची व सोनारी लुयागु लेखं थ्वनं
सिद्ध जू कि वस्पोल स्थविरपिनिगु ज्या साप
हे प्रभावशाली व महत्वपूर्ण जू । छायाःसा
वस्पोलपिसं धर्म-विजयया छगू वृहद् योजना
दयकाः न्यागू पार्वतीय प्रदेशे सम्बुद्ध शासन
स्थापना यानाबिज्यागु दु । गुलि सफलता
वस्पोलपित दत उलि काश्मीर व गन्धारे, महि-
ष्मण्डले, वनवासे, अपरान्ते, महाराष्ट्रे, स्वर्ण-
भूमि एवं लंकाय् बिज्यापि धर्म प्रचारकतेत
मदु । थ्वनं प्रकट जूगु दु कि वस्पोलपिनिगु
ज्या वस्पोलपिनापं समाप्त मजू, वरू वस्पोलया
उत्तराधिकारीतेसं वस्पोलपिनिगु नियमित रूपं
ज्या यानाच्वन । इमिगु हे द्वारं वस्पोलपिनिगु
अस्थि भारते हःगु जुल ।

सम्राट अशोक बौद्ध तीर्थ चाःहुहुं थः
म्हाय् चारूमतीनाप नेपानं बिज्यागु दु । चारू-
मतीं अन हे च्वनेगु इच्छा यानादिल । अकिं
वस्पोलं अन हे नेपाया अशोक पट्टन (=वर्तमान
पोटन) नगर निर्माण याकाबिज्यात* । चारूमती-
या भाःत देवपालं भिक्षु-भिक्षुणीते निति विहार
दयकाबिल । अशोकं अशोक पट्टने न्यागू स्तूप
निर्माण याकाबिज्यात गुगु आःतकं द हे दनि ।
थुमित 'थूर' धाई । सम्राट अशोकं नेपाया
अशोक पट्टन नगरयात साप हे पवित्र सम्झे-
जुयाबिज्यागु जुल । वस्पोलया म्हाय् चारूमतीं
लिपा थः तता संघमित्रार्थे भिक्षुनी जुयाः वहे
नगरे थःगु अन्तिम दिन बितेयानाबिज्यात ।
छगू विहारनं दयकाबिज्यात । व विहार पशु-

पतिनाथया देगःया उत्तरताखे आःतकं दनि ।
नेपाया प्रसिद्ध बोधा (खास्ति) चैत्य अशोक
महाराजं हे दयकाबिज्यागु धाई ।

अशोक नेपा बिज्यागु खं वस्पोल अन
थ्यनेन्हो हे मज्झिम आदि स्थविरपिसं नेपाले
धर्म प्रचार यानाबिज्यागु धयागु प्रकट जू ।

मज्झिम आदि स्थविरपिसं हिमालये
यक्षगणतेथाय् धर्म प्रचार यानाबिज्यागु खं
दीपवंसे च्वयातःगु दु—

“कस्सपगोत्तो यो थेरो, मज्झिमो च दुरासदो ।
सहदेवो मूलकदेवो यक्खगणं पसादयुं ;
कथेसुं तत्थ सुत्तन्तं धम्मचक्कप्पवत्तनं ॥”

थन हिमालयया बाशिन्दातेत यक्ष धया-
तःगु जुल । गान्धारे व काश्मीरे धर्म प्रचार
याःगुया वर्णन यानाः महावंसे धयातःगु दु—
“हिमालय प्रदेशया ८४ दो नाग, आपालं
गन्धर्व, यक्ष तथा कुम्भण्डतेसं शरण व शील
धारण यात । पण्डक धयाम्ह यक्षं न्यासःम्ह
काय्पि व हारीती यक्षिणीनापं स्रोतापत्ति-फल
प्राप्त यात । स्थविरं वयात थथे धयाः उपदेश
बियाबिज्यात, “आवंलि न्हापाथें क्रोध पिकायमते,
बुं नाश यायमते, छायाःसा सकल प्राणीयात
सुखया कामना दु । सकसितं मैत्री-भावना ति

गुकिं यानाः मनूत सकलें सुखं च्वनेफई ।”
वं अथे हे स्वीकार यात । गन्धार व काश्मीर-
नसिं पूर्वी नेपातक ब्याक्क हिमवन्त प्रदेश
यक्षतेगु निवासस्थान खः धयागु थुकिं सीदु ।
उखे बर्मा व लङ्कानं यक्षतेसं भरेजुयाच्चंगु जुल ।
थुकियागु विशद वर्णन सासनवंसे व महावंसे
वोगु दु । सिंहसार्थवाहुयागु बाखनं तिब्बत यक्ष
व यक्षिणीतेसं आकीर्ण जुयाच्चंगु धकाः सीदु ।
पौराणिक साहित्ये नं हिमालययात सदां यक्षतेगु
छें धयातःगु दु । थव यक्षत अनयापि आदिम
निवासी व मनुष्यवंशयापि खः धयागु विद्वानतेगु
भनाइ दु । आःनं नेपाले ‘याखा’ धयागु छगू
भाय् विद्यमान जुयाच्चंगु दनि गुकिं यक्ष धयागु
नां लुमंसेवयकू । तर प्राचीन काले यक्ष शब्द
थौ-कनेयापि याखाते आज्जु-अबुजुपित जक्क
धाइगु मखु कि छगू व्यापक जाति वाचक शब्दया
रूपे आग्नेय वंशयापि अनेक जातिते निरिति
व्यवहृत जुयाच्चंगु थें च्वं ।

सारांश थ्वहे कि नेपाले सम्राट अशोक-
यासिकं न्हापा बौद्ध धर्म थ्यंगु मदु । मज्झिम
आदि स्थविरतेसं हे अन दकले न्हापां बौद्ध
धर्मया बिगुली पूगु खः । उगु हे बखते अन
विहारे, स्तूत व आरामत निर्माण जूगु खः ।

मनू

मनू गज्याम्हेसित धाई थ्व खँ धायमाःगु
मखु । सुनां, सुनां थ्व थ्वीकाकाई अथवा थ्वीका-
स्वई इपि फुक्कं मनू खः । अँ, आः ‘मनू’
शब्द गनं वोगु ? नुनीगु माने मययावइगु ।
वथें हे मनुनीगुया अर्थ मययामवइगु । थुजाम्ह
‘मनू’ अर्थात् गथे झी जा न्हाक्को नःसां मनू,
अथेतुं मनूया जन्मनं न्हाक्को काःसां नुनीमखु ।

स्वर्गीय भैरव गोपाल वैद्य

उकें हे थ्व जन्मयात मनू जन्म धाई । अथवा
मनू धयाम्ह मुनि छम्ह दु । वं बेदया सार
लिकयाः स्मृतिः दयकल । वयागु हे अनुसरण
फुक्कसिनं यायमाः अर्थात् फुक्कं वथें हे ज्वीमाः
धयागु बिचारं नं मनू धाःगु खयफु । हानं
थ्व ‘मनू’ पद संस्कृत पद मनुजया पाखें अप-
भ्रंश जुयाः मनू जूवोगु नं मखई धायमज्यू थें च्वं ।

लड़ाई

१०७७

श्री केशरलाल

चान्हेसिया बाचा ई जुल । लड़ाई सि-
धःगु मखुनि । सिधइथें नं मच्चं ।

कलाम्हेसिया धाय पाः—“मोहनिथें जाबले
ला लं छपाः बीमाः ला ! लं छपाःनं फिकेमफु !
थः योगु यायत ला दानं दु, सकतां दु ।
जिमित जुल धायवं मदु का !”

वया सह हे यायमजिल—“जि छु याना
थः योगु ?

“छुजक मयाः ?”

“छु याना ?”

“छु मयाः ?”

निम्हं भचा सुम्क च्वन । हाकनं मिसाम्हे-
सिया म्हुतु सन—“थौंने दुगुनं स्यात, नौने
स्यात । थुगुसी स्यायमखु.....छु धैगु खँ !
करपिसं छु धाइगु ?”

“ए बाबा ! थौंने यायवं थुगुसीनं यायमाः
धैगु छुं दु ला ? थौंने धेबा दत यात, आः
मन्त मयात । करपिनि उकी छुं खँ दु ला ?
थःगु खँ थःम्हं धकाः स्वयमाः !”

“ए धयां ज्यू ला ? यायमाःगु याय हे
माः का ।”

“थौं-कनेनं धाई, लड़ाई धकाः जुयां ज्यू
ला ? न्हापाथें ला आः ? दंगु छुं दुगु मखु,
न्हागुं थिके । न्हापा छतका माः, आः प्यतका-
न्यातका । वइगु उलि हे, अपो वोगु मखु ।
थौं छन्हुजक फुकां गाःगु मखु । थौं फुकांः कने
छाँलायगु ला ? मभिगु मयायगु, मखुगु मधायगु—
सुनां छु धाई ? न्हाम्हेसियां अथे हे ला खः ।
सुया जक थौं-कने गाः, यत्थे यायदु ? धैगु
खँ न्यँ । मिस्त जान्ने जुयां मज्यू ।”

छुं लिसः मवल ।

“आखः मब्बंपित गुलिजक खँ श्वीके
थाकुगु !”

“आखः मसःपिं छाय् हयमालः ले ?”—
लिसः ला प्याहाँ हे वल ।

“छिमि मां-बौपिसं आखः छाय् स्यना-
मतःगु ले ?”

“जिमि मां-बौया खँ छाय् माल ?”

“स्यनातय म्वाला ले ?”

“जिमि मस्यंसां ज्यू का ।”

“मस्यंसां ज्यू.....स्यनेमते । सेनाहुँ ।”

× × + ×

पिलिपिलि च्यानाच्चंगु मत

श्री धनबहादुर (वर्ष १३)

सीथें हानाहाना मच्याः, पिलिपिलिजक च्वं छु;
विजली, मेन्दुलथें तुयू जः मदु, ह्याउँस्य च्वं छु;
स्याय्-नय् धकाः फय् वोसां च्याइगु थःगु पलं छु ।
मजिल ख्यूँगु जः, वा याकनं ज्वना युग-वाणी;
तोता छु पुलांगु बानी, का कर्तव्य वाणी;
पिलिपिलि ! बियाः तुयू जः या उधार जगत प्राणी ।

विज्ञान, साहित्य व भाषा

श्री ए० जे० लारेन्स

गुगुं काले साहित्ये वैज्ञानिकया स्थान छम्ह
ख्यालःचाथें जक खः । लिपा भिक्टोरिया
कालयापिसं वयात सम्मान यायगु थालेयात ।
थौं वयात गबलें अविश्वास याइगु, गबलें ला
वखनाः ग्याहे नं ग्याइगु । बर्ट्रान्ड रसेलं ला
थुलिसम्म नं धाःगु दु कि यदि वैज्ञानिकयागु
आवश्यकता मदुगु जूसा थौं वयात संसारभरे
वैर भावं लिच्छुलीत नं बेर दइमखु ।

वैज्ञानिक व समाजया पारस्परिक सम्बन्धे
गुगु परिवर्तन जुयावोगु खः उकी कवि, उपन्यास
लेखक, नाटककार, सम्पादकथें जापिं व्यवसायी
लेखकतेसं बडो अद्भुत नकसां ज्या यानावया-
च्वंगु दु । विज्ञानं यानाः इमिसं भौतिक संसार-
यागु अति विस्तृत आलोकन यायखंगु जूसां,
मनूतेगु चालचलने दूने-दूने थ्यंक द्वाहाँ वनाः
न्हून्हूगु परीक्षण यायखंगु व थःपिनिगुहे शब्दकोष
प्रचुर मात्राय् बढे यायखंगु जूसां इमिसं सामान्य
रूपं वैज्ञानिक अन्वेषण व वैज्ञानिक ढाँचापाखे
सहानुभूति क्यंगु मदु । मनोविज्ञानया उन्नति
जुसांतवि लेखकतेगु रचनाया मुख्य क्षेत्र जुया-
च्वंगु मनुष्य जातियागु चालचलने व सम्बन्धे
वैज्ञानिक नियम अनुकूल मजू धयागु इमिगु धारणा
थुकिया छुंछुं कारण जुइफु । “छम्ह, निम्ह तोता
मेपिं थौं-कने नांजाःपिं लेखकत फुकस्यां वैज्ञानिक
अध्ययनं प्राप्त जूगु ज्ञानयात उपेक्षा याइगु व
विज्ञानं हे जक बीफुगु सन्देश खनाः प्रभावित
मजू” धका सर रिचार्ड ग्रिगरिं असन्तोषनं
प्रकट याःगु दु । विवेकं सौन्दर्यया उपरे ज्वीगु
निरंकुशताया डर नं साहित्य सम्बन्धी छगू धारण
खः । विवेकं न्हायमदुगु खँया महत्वया
सत्यतायात अस्वीकार याइगु वैज्ञानिक क्रुरता

मामूली मनूनं साधारणं बुद्धि ओझा बियाः ज्वीगु
क्रुरताथें हे विध्वंसक खः धकाः डब्लु० बी०
हानीं ‘विज्ञान व उत्पादन कला’ (Science
and the Creative Arts) धयागु सफुली
चवयातःगु दु । प्रोफेसर सी० एच० वाडिङ्गटनं
‘वैज्ञानिक आकृति’ (The Scientific Atti-
tude) धयागु सफुली वैज्ञानिक विचार झीगु
जमानाय् उत्पादनया छगू थासाथें ज्वीधुंकल
हानं झीगु न्होने च्वंगु अशान्त समुद्रे वे-वनेगु
छगू मात्र थिति ज्वीधुंकल धकाः च्वोगुया
लिसःथें यानाः हानीं अथे च्वोगु खः, तर वास्तवे
परमाणु शस्त्रास्त्रे हालसालयागु उन्नति ज्वीन्हो
थ्व च्वोगु खः गुगु शस्त्रास्त्रं कि उत्पादक
लेखकयात वया रचनाया अमरत्वयात—अज्ञात
बुद्धिया आनन्ददायक सपनायात—संसारयागु
सम्भावित आकस्मिक विनाशया किचलं प्रत्यक्ष
ज्वीक किनाः त्राहिमाम् यानाबिल ।

दुर्भाग्यवश निसः व पीढें न्हापा वैज्ञानिक-
तेत, धात्थे धाय्माःसा इमिगु अन्वेषणं छुं खें
थ्वइथें च्वंगु मखनाः, लेखकतेसं आक्रमण यात ।
स्विफ्टया गलिबर विचारवान् वैज्ञानिकतेसं राज्य
चलेयानाच्वंगु लपुटा धयागु द्वीपे वोबले
वयात दकले न्हापां नोकरी यानाच्वंपिं प्लैपरत
(भारा भारा दाइपिं) अथवा स्यार्स्यार् सः वइगु
फय्मिहचा घानातःगु कथि सुसज्जित जुयाच्वंपिं
च्योतेगु आचारं प्रहार यात । थ्व च्योतेसं
इमि मालिकतेत खँ लहायबले तीसकं न्हाय्पने
व म्हुत्वी भारा-भारा दायाः उत्तेजित याइगु ।
“छाय्धाःसा, इमिगु मन थपाय्स्कं गम्भीर
नकसां विचारे संलग्न जुयाच्वनीगु कि छुं
वाह्य वस्तुकं थियाः उत्तेजित मयायकं इमिसं न

नवायफु, न मेपिनि खँ लहानाच्चंगु न्यनेफु ।
थये जूगुलिं लफैपर धयाम्ह मालिक न्यासि
जुयाच्चनीबले मेहनतसाथ हेरबिचार यायत व
बराबर मालिकया मिखाय् बिस्तारं भाराभारा
दायत नियुक्त ज्वीगु, छायाःसा न्ह्याबलें बिचारे
हे जक तःक्यनाच्चनीगुलिं धस्वागु चट्टानं कुतु
वनीगु व छ्यं लट्टाय् हाइगु वयात स्पष्ट डर
दु” धकाः स्विफ्टं च्वया तल ।

लपुटायाम्ह जुजुं गलिबरया नितिं छजु
न्हूगु वसः आर्डर ब्यूबले सुइकाःनं “न्हापा
क्वाड्राय्ण्टं (कुंयागु नाप कायगु छगू यन्त्र) जिगु
म्हदु दात, अनंलि रूलर व परकालं जिगु फुक्क
म्हयागु परिमाण व आकार निरूपण यानाः
भौते च्वयाकाल, तर खुन्हु दयकाः वसः हलं
हिसाब (Calculation) याःबले छगः अंक द्वंगु
जुयाः भ्याःहे मिले मजू, छाँटनं छत्ति मवं ।”
गलिबरं व टापुई च्वंपिं बाशिन्दात “साप हे
अतार्किक व विरोधी भावना उग्र रूपं दुपिं”
धयागु खन । तर व दकले आश्चर्य चाःगु छु
खनाः धाःसा “समाचार व राजनीतिपाखे इमिसं
तस्सकं ध्याउना तयाः सार्वजनिक ज्यायागु
न्ह्याबलें सोधपूछ यानाच्चनीगु, राजकाजयागु
मामलाय् थःगु बिचार प्रकट यानाच्चनीगु ।
तर जिगु बिचारे ला मानव प्रकतियागु साप हे
साधारणगु दुर्वलतां यानाः झीत छुं हे वास्ता
मदुगु अध्ययन वा स्वभावं भी भ्याः भचाहे
योग्य मजूगु विषयले जिज्ञासु व अभिमानी ज्वीगु
प्रवृत्ति उत्पन्न ज्वीगु खः ।”

गलिबरं श्वनं खन कि व टापुयापि
मिसातेसं थः वैज्ञानिक भाःतपिन्त निन्दा यानाः
पट्टापिं अतिथि अभ्यागतत भाःत काःज्वीगु;
“भाःतम्ह थपायसकं बिचारे मग्न जुयाच्चनीगु
कि वयात भौ व माःगु सामग्री पुरे यानाः
फ्रैपरयात वयाथाय् तयामबिल कि गृहिणी व
प्रेमी वया ख्वाःया न्ह्योनेहे नं घनिष्ठ सम्बन्ध
दयकाच्चनेफु ।”

वैज्ञानिकयागु उपयोगिताया बारे स्विफ्टया
बिचार गलिबरं लाय्गाथ्डोयागु शिक्षालय (The
Academy of Lagado) स्वो वंगु खँय्
संकलन यानातःगु दु । व शिक्षालये “जि
दकले न्हापां खनाम्ह मनू दुर्वल आकृतिम्ह,
लाहाते व ख्वाले खिति थाःम्ह । तुसि निभा
लिकयाः शिशी फय् द्वाहाँ वने मफयक स्वथनाः
चिकुलां साप हे ख्वाउँसे व चिककुसे च्वनीबले
पिकाय्गु अनुसन्धाने व लगेजुयाच्चंगु च्यादें
दयधुंकल ।.....च्वापु भस्म यानाः वारुद
दयकेगु ज्या यानाच्चंम्ह मेम्ह मनू जि खना ।
वं जितः मियात यात्तुसे च्वंकेगु विषयले च्वया-
तःगु, प्रकाशित यायगु मत्ती तयाच्चंगु सफूनं
क्यन ।” गलिबरं अन नापलाःपिं मेमेपिं
वैज्ञानिकतमध्ये “जिगु न्ह्यपुं भाय् मल्हाःगु
अनेअनेगु एक्सपेरिमेन्ट यानाक्यनाः म्वे पुसा-
यागु धात्थेंगु तत्व दु धकाः प्रमाणित यानाःलि
जमीने म्व पीगु योजना दुम्ह नं छम्ह खः ।”

क्रमशः

न्हि निदां दांया ल्याखं दच्छिया स्वतका दां बियाः ‘धर्मोदय’या ग्राहक
जुयादिसँ । नेवा भाय् व नेवा साहित्यया उन्नति यानादिसँ ।
व्वनादिसँ । खयादिसँ । सयकादिसँ । सीकादिसँ ।

श्री खड्गबहादुर

नुगःघाः

हृदय हार,

प्रेम । पत्रया लिपि खनेमात्र नं आश्चर्य
साथ छिगु मने संशयनं जुलजुइ । कारण, मिसा
मचातेत विद्याध्ययन याकेमलो धाइपिनि समाजया
मुलं ब्वलंम्ह जि जूया निर्ति ।

असत्य खँ लहायगु हे पाप, उकीसनं
जि छितः अथे यायगु बखते जितः गुलिजक
लाइगुजुइ । सु पुरुष जातिनाप थ्वं सम्बन्ध तल-
जुइ धकाः छिगु कोमल मने धौ-बजिनं वाल-
जुइ । सावधान !

जिमि त्वाय्भतं फोर्थ क्लासया विद्यार्थिनी
थः केहेँ ब्वनाझाल, गुम्हसेँ जिगु थ्व हृदय
विदारक दुःख छितः प्वङ्काहयत ग्वाहाली बिया-
दिल । उकिं आवश्यकता आविष्कारया जननी
खः धयागु वचनया सत्यासत्य चरितार्थ थौं
जितः जुल ।

हाय विधाता, थ्व छु धयागु घटना,
गुगुया संकेत ! “निला प्यला फाय्व स्वयम्
बा हे बाइ, उलिया भित्रे माःमागु कार्य निसं-
कोचता पूर्वक यायत अवधिनं दइ, अले काण्ड
समाप्त यायत सुविधानं जुइ” धयागु उद्देश्यं
छितः आमखे व वया ४ न्हु लिपा जितः थुखे
(थःछेँ कायके हल धकाः तोह चिनाः) छुयाहल ।

हे नाथ ! कराल कालयात सहर्ष स्वागत
यायगु सामर्थ्य दय्फु, परम् लिथुलिसे हना-
चवनेगु ला स्त्री शक्ति पिने हे जुइ ।

छि थ्यंक्रःझायव जिगु नुगः हुनुनुनु
खवयकाः उगु शब्दया जवाफ ‘कनाथादि’ बाजंया
सलं बीकइगु तःन्हु म्वाल (छितः तारं सःता
हइन) हं ।

आश्चर्य ! महान आश्चर्य ! छिकिपिनि
दाजु व तता परलोक जुसेलि छि दयत भचा

तापायवं निनिमाःजुपिसं पूज्य पिताजुयात पुन-
र्विवाह याकेत अनुसन्धान यानाजूबले इप्पः-
मिनाः गुलि हिक्कुहिक्कुलनाः ‘हा दैव !’ धकाः
देवीपिके कलः फ्याःजूगु गुलि याकनं (माजु तेँ
थ्यनेवं) लोमंकादीगु ?

थजि कन्यायात त्यलेगु अधिकार सुनां
बीगु ल्या ? समाजं ब्यूगु जा अवश्यमेव खइ-
मखु, नारी शिक्षाया अभावया प्रभाव हे जक
खइ ।

‘ न्हापांनिसेँ यानामवयागु, यायमत्यो धयागु
झी समाजं धारणा यानावयाच्चंगु व्यर्थ श्रद्धाया
प्रभावं (वालिका अवस्थाय् याय्माःगु याना-
मब्यूगुलि) जिगु थ्व देहया वाह्यरूप भचा बुलुका
बिल, थुलि हे जक खः । नत्रसा एकादश
वर्षया वालिका अवस्थाय् बियाहसेँनिसेँ हना-
चवनागु थोदंमछि दत, जिगु गुगुं शील-स्वभाव
आहार-व्यवहारादि छुं छुकीसं खिनेथाय् दुगु-
मखु ।

महारानी कैकेयी उजोगु दुष्ट मति स्वभाव-
म्ह जूसा दशरथ महाराजथेँ ज्याम्ह ज्ञानीम्ह
जुजुं गबलेजक वेकःयात ग्रहण यानादिइ ! राम-
चन्द्रयात वनवास छोगु काण्डया रचना हे
मन्थराया षडयंत्र हं ।

अवलायात हेला यायगु सवलपिनि कर्तव्य
मखु, रक्षा यायगु हे जक खः धकाः नीतिज्ञ
जनपिसं छप्वाः म्हुतुं धाःथेँ धयातल । उकिं
थ्व देहया जन्मदाता मांभौपिसं नं छिगु जीवनया
अनुगामिनी स्वरूपे बियाहल । छिकिपिनि
माता-पितापिसं नं गृहस्थी मार्गानुसार छिगु
अपूर्ण देहयात पूर्ण देह यायया निर्ति हया-
दीगुलिं थ्व लोके जिगु मुख्य दाय-आधार छि
हे जक खः । उकिं जितः न्याहाल यानादी

धयागु आशाजक मखु पूरा विश्वासनं दु ।

वृद्ध पिता, अर्ध वृद्धा माता छुल्य,
झी छुल्य स्वयाच्चनेगु जा मूर्खपिनिगु स्वर्ग-
लोक वनेगु तुल्य । हे नाथ, यायगु गथे ?
जि छुं सः-स्युम्ह मखु धकाः छितः बारबार
निवेदन यायमाःगु मखु । कन्या पाठशालाया
लुखा हे उखुनु मैती अजिमाया दर्शन याःवना-
बले तिनि खना । युनिभर्सिटीया लुखां द्रोहौं
झायमनंसां स्कूलया स्वाहाने पुलादीधुंक्कम्हजक
मखु, देश देशावरया यात्रानं यानादीधुंक्कम्ह
जूगुलि विशेष बुझीकं थुका ।

त्वायभतपि हथाय चायादिल, उकिं मेगुलिपा ।

छिगु करुणादृष्टि उद्धार जुइम्ह
सदा वहे दासी—

हानं—श्व पौ च्वयगुली स्नेह पूर्वक
ग्वाहालि यानादीगुया उपलक्षे 'आधुनिक शिष्टाचार'
छिगु पाखें नं धन्यवाद बियागुली त्वायभतं नं
'सङ्गिनी, सङ्गिनी प्रिय पति निम्ह तिपूयां प्रणय
अमर जुयमा धयागु न्हित्थंया कामना' धकाः
उजं दयकाझाःगु दु ।

दासी—

(थुकिया लिसः मेगु अङ्के)

भ्रान्त पथिक

श्री आशाराम शाक्य

(१)

ए भ्रान्त पथिक ! आः गन वनेगु—
दुःख मदुगु मन काःवनेगु ?
अथवा केवल सुखजक दुगु छं
न्हूगु विश्व हे माःवनेगु ?

(२)

दुःखपूर्ण फुक विश्व खः धकाः
गय् लोमन ए भ्रान्त पथिक ?
दुःख बिना सुख दैमखु धैगु
गय् लोमन ए भ्रान्त पथिक ?

(३)

संसारे झी क्याः छको जा
सीतिनि धैगु छु लोमनला ?
जीवनया लैय् कं दत धाय्वं
निरास ज्वीगु मुनासिब ला ?

(४)

खवबि-धा धरधर मदिक हाय्काः,
छुकाः दुःखानल दनदन
विरह-वेदनां गंकाः छं तन
खवेकागु छाय् थौं व्यर्थ मन ?

(५)

ए भ्रान्त पथिक ! खवेमत्य, खवेमत्य,
मखु खवेगु ला मानवता;
आपद वोसा अप्पो जोशं
दृढ़ जुयालि या कार्य सदा ।

जीवने अभिनयया स्थान

'साहित्य समाजया न्हायकं खः' थुकी छुं अत्युक्ति मदु । गद्य व पद्यया सम्मिश्रण हे साहित्य खः । गद्य भागं कहानी, नाटक, निबन्ध उपन्यास आदि ज्वी । गद्य ज्वीमा वा पद्य, मनुष्य जीवनया छाप उकी अवश्य हे अङ्कित जुयाच्चनी । नाटक अथवा अभिनय धयागु मनुष्य जीवनया प्रत्येक रूपया आकृति खः । प्रत्येक देशया रीति-रिवाज, संस्कृति-सभ्यता भिन्न-भिन्न दु । अर्कि हे विभिन्न देशया साहित्यया धारा विभिन्न रूपं खनेदुगु । उदाहरण स्वरूप, श्री गुंपुनीया ख्यालः वयगु । ताहामचा जुयावयगु, नायर्खि च्वयकावयगु, भ्वाथःगु वसः पुनाः नाना विधिया हास्य रूप धारण यायगु श्व फुक्क श्री रीति-धिति व मानसिक विचारया प्रतिबिम्ब खः । थुकिं सोदु कि श्री नेवा समाजया संस्कृति, साहित्य, सभ्यता गुलि प्रारम्भिक अवस्थाय् (primitive stage) तिनि । श्री हास्य व विनोदया साधन गुलि निम्न कोटिया जुयाच्चन तिनि ! थौं मनूत सभ्यता, संस्कृतिया उन्नति-शिखरे ध्यनेधुंकल, तर श्रीपिं आःतक नं कोल भील्लेगु अवस्थाय् तिनि ।

थुखे श्रीपिं जङ्गली अवस्थाय् तिनि, उखे मेपि भौतिक व वैज्ञानिक उन्नतिया रसं ब्याजा-ब्याजा च्वंकाच्चन । वैज्ञानिक उन्नति हे सभ्यता खः । तर सभ्यता, संस्कृतिया महत्व न्ह्याम्हेसिनं मथू । सकसिनं मनूया भेष कयाच्चंगु दु, मनूया ख्वापाः पुयाच्चंगु दु । तर गुम्ह जङ्गली खः, गुम्ह दैत्य खः, गुम्ह देव खः, गुम्ह मनू खः म्हसीके थाकु । थुजागु वातावरण जूगुलि मनूत मनू खनाः त्राहि जुयाच्चन, मनू हे मनूया भक्ष जुयाच्चन ।

संसारे फुक्कं प्रगतिशील साहित्ये मनूया ध्वंसात्मक प्रवृत्तिया चित्रण दर्ई, वास्तविक मनूया प्रतिच्छाया दर्ई, भावी सुखमय नवीन समाजया लालसा दर्ई । गुंपुनीया महत्व श्री नेवा समाजे विशेष यानाः ओपाः दु । श्वयागु सहायतां श्रीसं समाजे शिक्षा प्रचार यायफु । थपालेया गुंपुनीनं पालपा तान्सेने छगू न्हूगु रूप काल । श्व न्हूगु रूपं थन च्वंपिं मनूते हृदये श्व बोध याना-बिल कि 'प्याखं, ख्यालः, जात्रा' मनोरञ्जनया जक साधन मखु, थुपिं जीवनया प्रतिबिम्बनं खः, जीवनयात मङ्गलमय तथा आदर्शमय दयकेत अत्यन्त हे सहायक ज्वीफु ।

मनोरञ्जन निता प्रकारयागु दु—अश्लील मनोरञ्जन व आदर्शमय मनोरञ्जन । नैतिक पतन जूगुया कारणं आपाःथें मनूते चित्तवृत्ति अश्लील मनोरञ्जनपाखे धल्केजूगु खनेदु । अतः मनूतेगु नैतिक धरातल थकायत कोरा आदर्श-जक जीमखु; विस्तार विस्तारं आदर्शोन्मुख मनोरञ्जनया चाकु सवा श्वीकुश्वीकुं थकायमाली । तान्सेनया थपालेया गुंपुनीले आदर्शोन्मुख मनोरञ्जनया चिं खनेदु । सा जुया वोपिं छम्ह-निम्हेस्यां तिसायात बाइकाट यात । थवंथः मिले मजूगुलि पालपाय् च्वंगु छगूजक हाई स्कूलया दयनीय अवस्था जुयाच्चन । अथे जूगुलि तान्सेनया छुं उत्साही युवकतेसं गुंपुनीयात न्हूगु रूप बिल । स्कूलयात सुधार यायगु दृष्टि 'दिल खुश पाटी' नां तयाः, लाहुरेतेगु भेष यानाः, झाम्रे मे हालाः ख्यालः बल । मेया सारांश, विद्यार्थीति अध्ययने विशेष अभिरुचि मदुगुलि आक्षेप; न्हेन्दु न्हेन्दु मीटिङ्ग यानानं खँया छुं बैथान मजूगुलि व्यवस्थापक मण्डलया सदस्यपित आक्षेप; शिक्षक-

वर्गते सच्चा दिलं ज्या यायगु भावना मदुगुलि आक्षेप । थुकी पोल्पा निवासीतेगु जीवनया प्रति नं भर्त्सना क्यनातःगु दु । थुकिया हे देखासेखी यानाः स्कूलया उत्साहित नवयुवकतेसं 'दिल दुःख पार्टी' नां तयाः झाम्ने मे हालाः सहयोगया लागि सकसिकें प्रार्थना यात । मेया सारांश श्व हे खः कि झीसं मेपित आक्षेप यानाः सुधारया ल्यं यंकेफइमखु—झीत सकसियां सहयोग माः—सहयोग, प्रेम, सौहार्दतां हे जक लँ दयकेगु संभव—सहयोगं हे मालबीयजुं अपायधंगु विश्व-विद्यालय दयकादिल, झीपि सहयोग मदुगुलि असफल जुल—तःमिपिसं चिचीधंगु क्वासयापिं मस्तेतनापं हिन्दुस्ताने व्वंकेछोगुलिं इमिगु सहयोग स्कूलयात मन्त इत्यादि । थजागु रीतं 'दिल खुश पार्टी' व 'दिल दुःख पार्टी' निगुलिं थपालेया गुंपुनी न्हाइपुकल । मनोरञ्जनया साथ-साथे शिक्षा प्रचार, मनुष्य जीवनया सार्थकता, सहयोग आदिया अमिट छाप जनताया नुगले तयाबिल ।

श्व ला ख्यालः वोगु खँ जुल । हानं प्याखंनं दयकाः क्यंगु दु । अथेला तान्सेने धुरन्धरपिं नाटककार, साहित्यकार, संगीतज्ञ पात्रपिं दुगु मखु । अय्ंनं थाय् व वातावरणया तुलनात्मक दृष्टिं स्वल धाःसा असफल धायमज्यू । गनं हे तालीम मयासे थुलि सफलता पूर्वक प्याखं अर्थात् नाटक तैयार ज्वीगु प्रशंसनीय खः । 'विश्वन्तर राजकुमार' व 'चन्द्रहास' ला पौराणिक खेल धाःसां ज्यू । तर 'संगतको फल' व 'समाजको भूल' बिल्कुल मौलिक खः । थजागु सुधारवादी प्याखंया कथानक थन हे तैयार जूगुयात झीसं प्रशंसा मयासे च्वनेमफु । पौराणिक ज्वीमा अथवा मौलिक फुक प्याखंया जीवननाप घनिष्ठ सम्बन्ध दु । मनूया जीवने जुयावंगु,

ज्वीमाःगु आदर्शयात अभिनयद्वारा क्यनेगु हे थुमिगु मुख्य अभिप्राय खः ।

साहित्य, संगीत, कलायात झीसं जीवन अलग यायमफु । यदि थुपिं मदुसा जीवन हे नीरस ज्वी, प्राण विहीन शरीरथे ज्वी । तर श्वनं निश्चय खः कि साहित्य, संगीत, कलां जीवनया स्तर गुलि थकाय्फु, उलि तुं जीवन-यात चकनाचूरनं यायफु यदि इपिं अश्लील व प्रतिक्रियावादी जुल धाःसा । अथे जूगुलिं अश्लील व प्रतिक्रियावादी साहित्य, संगीत व कलां यानाः जीवन नष्टभ्रष्ट मज्जोमा धकाः झीपि सावधान ज्वीमाः । निश्चय हे जीवने मनोरञ्जनया तःधंगु स्थान दु । तर मनोरञ्जन धयां जक मज्यू । मनोरञ्जन विनाशक (destructive) मजुसे रचनात्मक (Constructive) ज्वीमाः ।

प्याखं अथवा ख्यालः न्हागुं बाँलाई, हिसि दर्ई, सफलीभूत ज्वी यदि झी थवंथः मिलेजुयाः सहयोगद्वारा ज्या जुल धाःसा । छम्ह-स्यां मेम्हेसित प्रेम यायसल धायव तिनि झीसं सभ्यताया अर्थ थुल, झीपि सभ्य जुल धायमाः । प्रेम व सौहार्द बिना फुक्कं व्यर्थ । श्वया अभावं हे झीपिं जङ्गली कहलेज्वीगु, वैज्ञानिक उन्नति याइपिनि समाज दानव-दैत्यया समाज कहले-ज्वीगु । अर्किं झीपिं मनू खः धयागु जूसा, मनूथे म्वायमाः धयागु जूसा वैमनस्य, ईर्ष्या व क्रोधयात तिलाञ्जलि बियाः साहित्य, सङ्गीत व कलापाखे निर्देशन यानाःलि सत्यं, शिवं व सुन्दरंया सामञ्जस्य यायमाः । थौं गुगु हाल तान्सेने जुयाच्वंगु खः वहे हाल जुयाच्वन धाःसा नाटक झी समाजयात भार स्वरूप जक जुयाः समाजयात विषाक्त यायखु छगू साधनजक बने-ज्वीगु आपालं सम्भावना दु । यदि झीसं पार-स्परिक फूटं यानाः जुयाच्वंगु हानिया मर्म श्वीकाः

संभलेमजुल धाःसा निश्चय झीपिं विनाशया
लेंपी लानाच्चंगु दु धकाः सीकाकाःसां जिल ।
थुकिं जाति, समाज व राष्ट्रात गपाय्धंगु धका
लगे ज्वीगु खः स्पष्ट सीदु । अले झीपिं मनू
जन्म कयाः स्वानाच्चनागु हे छु सार जुल ?

नाटकया संक्षिप्त समालोचना

‘राजकुमार विश्वन्तर’ नाटके कथानक
छुं मदु । सत्य-हरिश्चन्द्रया बच्छि व राम-बन-
वासया बच्छि मिलेयानाः छगू यानाबिल धाःसा
श्व नाटकया कथानक छुं हे मदु । करूणा रसं
भरिपूर्ण जुयाच्चंगु दु । श्रीनंनिसें इतितक दानया
दान । निसन्देह निर्देशने आपाः हे सफलता दु,
तर त्रुटिनं आपाः दु । विश्वन्तरया पार्ते छुं त्रुटि
खनेमदु । मन्दिरा रानोया पार्ते सन्तोषजनक
मजू । विश्वन्तर गुँइ निवास जुयाः गोदें दयकाः
पुत्र-पुत्री दान जूगु खः स्पष्ट मजू । इन्द्र
ब्रह्मया भेष कयाः विश्वन्तरया अबु शिवियाथाय्
मचातेत यंकूबले अजिम्हेस्यां म्हसीकेमफु । लिपा
म्हसीधुसेलि अजिया हृदय गुलि प्रफुल्लित व
हर्षित ज्वीमाःगु खः व मजू । मानोचिरिमांया

व्यवहारथें जुयाच्चन । विश्वन्तर राजकुमारया
पुत्र-पुत्रीया पार्ते साप बाँला ।

‘चन्द्रहास’ नाटक पौराणिक जूसांतवि
थुकी न्हूगु पुट बिया तःगु दु । भाग्यवादी
पौराणिक चन्द्रहासयात पुरुषार्थवादया रङ्ग छिना-
तल । थुकिं कथानक इन बाँलात, तर दबुली
(Stage) उत्रेयायमफुत । उगु समयया द्वारपाल-
तेसं गबलें टोपं मपू, तर थन प्वीकातल ।
ऋषि-मुनितेसं लाहाते घड़ी मेरेयायगु स्वाभाविक
मजू । विषयाया पार्ते एकदम असन्तोषजनक ।
चञ्चल स्वभाव ज्वीमाःथाय् चल्ता गम्भीर,
लज्याकुति जुल ।

+ + + +

मुख्य खँ श्व हे कि अभिनय जीवनया
छगू न्हाय्कं खः । जीवने जूगु व ज्वीगु हे
झीसं अभिनयद्वारा प्रकट यानाच्चनी । अभिनय
जीवनयात स्यंकेनं फु, भिकेनं फु । स्यंकेगु
स्वयमज्यू, फिकेगु स्वयमाः । भिकेत परस्पर
प्रेम व सौहार्द माः । अले साहित्य, संगीत व
कलाया साक्षात् दर्शन लाई ।

जिगु विन्ति

श्रीमति करूणादेवी

मछापहया पर्दा वांछुयाः थौं जि छिक-
पिनिन्होने फय् वोथें वया; पीर-पुकार पाली
प्वंकेत छिकपिनिगु छाती तोजक धिधियाःवया ।
जिगु मन-मधुकर नित्य-निरन्तर ख्वख्वं चाचाः-
हिलाज्वीगु मानसिक चिन्ता न्यनादिसँ ।

हरे, छाथ्थें मस्यु जि ! जिगु मन-मैंचा
न्हाबलें हाना-हाना छो । जिगु मन हुंकनच्चे
मुतमालि व्वोथें व्वो । तर जिगु अन्तस्करणे
खच्चानाच्चंगु धाः ला जि स्यू । श्वया कारण
दु । तताकेहें पि ! झी सु ? झी नारी अर्थात्
मिसा—सावित्री, सीता, सती, शैब्या, यशोधरा

खः । इमिनं वहे ला-हि खः । तर इमिसं
गुजोगु चमत्कारपूर्ण ज्या झीगु न्होने तयावन ?
गुजोगु अखण्ड शक्ति झीत क्यनावन ? गपाय्-
धंगु हृदयविदारक दुःख सियावन ? हानं झीत
थौंतक गुलि शान्ति, सुख, शिक्षा बियावन ?
इमिगु आत्मा झीत स्वस्वं फय् चाःहिलीथें
छेखाप्वाःपत्तिकं चाचाःहिलाच्चंगु दु । हरे ! झीगु
थुजोगु बुद्धि खनीबले झीत इमिगु आत्मा व
फसं गुलिजक धिक्कार बी ? धयां हे ब्यागु-
मखु ।

झीगु ज्या छु ? मछामह पिकयाः सदां

तुंयो व्यां जुयाः छेः हे च्वंच्वनेगु ? सुनानं छुं
खँ न्यन धाःसा 'जिमिसं ला छुनं मस्यू बा !'
धयाः मस्यूपह पिकायगु ? छेः मां-बौनाप
न्हाबलें कचकच यानाच्च्वनेगु ? तःकेहेंपिं, पासा-
पिनाप सँ पुपुं, सपः ज्वज्वं कलखे खिचा
ल्वाःथें ल्वायगु ? छगू हे त्वाले च्वनाः केहेंपिं,
ततापिं, दाजुपिं, मांपिनाप न्वमत्वीगु ? वं
वयात 'ध्वीक नकचरी' धकाः फुळंबीगु, वं
वयात खँ ल्हायगु ? तिसा-वसःयागु खँय्
छेः सकसितं ध्याचू न्यंकाः दुःख बीगु ? 'का
रे माँ, म्हिगः बुंगदेके वनाबले चम्पाचां सिना-
बोगु बाउँगु सारी छत्वा साप हे लोवन' धकाः
पिरेयायगु ? थःम्हं धयागु चीज कयामब्यूसा
घेंघेंधायाज्वीगु, छथाय् ध्याकुंचाय् च्वनाः सुकु-
सुकु ख्वय्गु ? हाकनं मां-बौपिसं बोह बिल
धाःसा हासा ख्वाःपाः ज्यानाः तमं क्यनाज्वीगु ?
बाबा, थुलि अप्पो झीगु भ्रान्ति भूल छु दई !

गुलिं-गुलिं नारी समाजे पिने चोखा
जुयाः, लाःसा पिने बाउँगु नेपाली अं भिने थें
भिनाः, दुने गुप्तिनी जुयाः नेपाली अंले ध्वगिक
की दाथें दायकाः 'इदं भ्रष्ट, उदं भ्रष्ट' याना-
ज्वीगु गुजोगु हिसि मदुगु ज्या खः जि विन्ति
यानाच्च्वनेमाःगु मखु । हरे शिव ! थ्व झीगु
गुजोगु हाकः थाःगु, तस्सकं नवोगु, ध्वग्गीगु
बुद्धि ! गबलें झीत कल्याण ज्वीमखुगु थ्व झीगु
गुजोगु शुद्धि !

उकिं आवंनिसें झीसं थुलि खँ सीके,
सयके, थ्वीकेमाल कि झीसं नं याःसा सावित्री,
सीता दमयन्तीथें ज्वोफु । झीके नं इमिके थें
अमर शक्ति दु । इमिके थें अपूर्व, अटल,
अखण्ड साहस दु । गथे सी मि दु, दुच्ची
धौ दु, धौले व्यो दु, नौनि दु अथें तुं झीगु
म्हय् नं शक्ति दु, साहस दु, शील दु, सूर

दु । अथे ला झीसं नं इमिसं थें तुं विद्या
व्वनाः, धैर्य धारण यानाः, भिगु लँय् वनाः,
दुखसुख सहयानाः, बुद्धिमति, साहसी, दयामयी,
जुयाज्वीमाः का । छथाय् जक गुंथें धुंकया-
च्च्वनां गबले जी ? झी हतोत्साही ज्वीमज्यू ।
झीसं नं एकदम उज्वलगु शक्ति क्यनेमाः ।
अलेतिनि झीत नं सावित्री, शैब्या, सीता धाइ
का । नत्रसा अँह । गन्थाय्तक झी ध्वग्गीगु
लँय् इरूथिरू ज्वी, अन्थाय्तक ला सकसिनं
खिनःम्ह, ध्वग्गीम्ह, अलछिनम्ह हे धाइ का ।
अकिं झीसं न्हून्हुगु बिचार कयाः न्हून्हुगु लँय्
न्यासि वनेमाल । तर नकतिनि पहाड़ वोम्ह
(Fresh from the hill) धाःथें इपांथिपां
मसीक ब्वांब्वां ज्वीगु मखु, हानं लातां केरा
स्वयथें वाताहाँ च्वनाः पुलपुल स्वयगु नं मखु ।
विद्या कयाः, बुद्धि दयकाः समयानुसार माःमाः-
थाय् माःमाःगु गम्भीरता पूर्वक यायगु ।

थ्व जुल सकल तता-केहेंपिसं यायमाःगु
अर्थात् जिमिसं यायमाःगु । तर यायन्हो
मां-बौपिनिगु आशिर्वाद अति आवश्यक खः ।
अकिं मां-बौ सकस्यां ग्वाहालि बियादीमाल ।
बः बियादीमाल, विद्या बलाक-बाँलाक बियादी-
माल । अले ज्वी का, जी का । नत्र छु ज्वी,
छु जी ? छुँचाया छुँचां तुं का ! न्हात्थाय्
वंसां तिछुँ च्वीँच्वीँ हालाः प्वाले सूवंथें सुव-
नेमालो का । उकिं हे मां-बौपि ! जिमित
बाँलाक स्वयादिसँ, स्यनादिसँ । स्यंथाय् कना-
दिसँ, द्वंथाय् न्वानादिसँ । अले जिपिनं सुर्गो
थीथें जाज्वल्यमान जुयाः थीफु । चन्द्रमाथें
पिच्चुसे, यच्चुसे, सिच्चुसे च्वनेफु । फु हे फु ।
मफुला ? फइगु छिकपिनि मयोला ?

थुलि जिगु विन्ति तता-केहेंपित व मां-
बौपित ।

मचाखाचा

रामरत्नया लहिनातःम्ह झंगः

श्री जगतलाल

रामरत्नया छम्ह झङ्गः दु । पञ्जले तयाः
लहिनातल । झङ्गः साप भाय्‌स्यु । गबलें—
गबलें रामरत्नं वयात पञ्जलं पिकाइ, लाहाती
तयाः नसा नकी । झङ्गः क्वथाय् उखेंथुखें
व्वयाः पञ्जले तुं ज्वी । गबलें म्हय्, छयले
ज्वी, गबलें झ्याले ज्वी । हाकनं सःतीबले राम-
रत्नं सःतूथाय् वई ।

रामरत्नया व झङ्गः पासारें जुयाः वयात
लः, नसा न्हिन्हि वंहे तयाः नकी । छेंया
मेपि जहानं उस्त वास्ता मयाः । झङ्गःयात माःगु
बिचा रामं हे जक याइगु ।

छन्हु रामरत्नया पाजुं तापालें वोम्हजुयाः
वयात छगु न्ह्यवोसा बियाथकल । व खुसि
जुल । उखुनु स्कूले विदानं दुगुजुल । अर्कि
व न्हूगु न्ह्यवोसानाप न्हिच्छि म्हिताच्वन ।
उखुनु रामं झङ्गःयात नसा व लः तयाबी लोम-
कल । कनेखुनु जा नयाः स्कूले आखः व्वो-
वनेत्यंबले तिनि झङ्गः लुमनाः झसङ्ग वन ।
व्वोवनः तले कथाय् स्वोवंबले ला झङ्गः भुग्लें
च्वंच्वन । म्हिगंनिसें लः, नसा तयामबियागु
लुमनाः राम साप दिक्क जुल । पञ्जः चाय्-
कल । तर झङ्गः न्हापाथें पिहाँ वयमफु । रामं
लाहा दुछ्याः ज्वनाः पिकाल । 'श्वयात कुना-
मतःगु जूसा योथाय् वनाः लः—नसा मालाः
नइगु खइ' धकाः नुगः मळिकल । लः भचा
त्वंकल, नसानं न्होने लाहाती तयाः नकल ।
अले भचा पित्यागु लनाः चंचंधाल । उखेंथुखें
तिंतिन्हयाः सनाजुल । हाकनं लः त्वन, नसा
नल । अले झन बल्लात, तर पञ्जः खनाः
ग्याम्हथें झस्के जुयाः पञ्जःपाखे जक स्वयाः
हालाच्वन । रामया मत्ती झङ्गःनं थथे धाःगुथें
च्वनः—

“लुंयागु जूसां पञ्जले ला कुंका जि च्वनेमयो ।
वांगु सिमाया जङ्गले हिळाः हालाः जि ज्वीगुयो ।
थःथिथि व पासापिलिसे यत्थे जि व्वयाजुये ।
सिमाया सिसाफल नयाः ख्वांगु लः त्वनाजुये ।
सुथंनिसें पिहाँ वनाः नसा व पासा माःवने ।
बःन्ही ज्वीवं द्वाहाँ वयाः जि थःगु स्वले द्योवने ।”

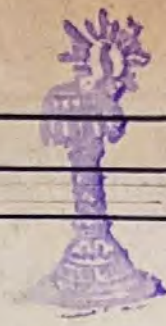
श्व न्यनाः राम मने व्याकुल ज्वीकाः,
क्वळुनाः त्वलेजुल । थस्वोबले न्होने अहिंसात्मक
बुद्धयागु शान्त मूर्ति अंगले खायातःगु तस्वीरे
खन । वस्पोलयागु सुचरित्रनं लुमनावल । मने
शान्ति वल । झङ्गः पञ्जले कुंकाच्वनीबले इमिगु
मने गथे ज्वी धयागु बिचार वल । पञ्जः स्यंका-
छत । झङ्गःयात छयले छको चुपो नयाः, 'जितः
माफ या' धाःम्हथें च्वंक गम्भीरगु ख्वालं
स्वयाः, लः छको त्वंकाः झ्यालं पिने तोताछत ।
झङ्गलंनं खुसि जुयाः, 'छि जय ज्वीमा' धाःथें
च्वंक हालाः व्वयावन । अले राम स्कूले वन ।

उखुनु राम स्कूले एक घण्टा लिबात ।
गुरूं स्कूलयागु ज्या सिधयकाः वयाके न्यन,
“राम ! छ गबलें हे अइले मवइम्ह थौं छाय्
लिबाक्क वया ? हाकनं थौं छाय् छंगु ख्वाःनं
गम्भीर जुल ?”

रामं क्हासया पासापि फुकसिया न्होने
सुथे जूगु झङ्गःयागु खँ फुकं दोहारेयानाः कन ।
रामयागु खँ न्यनाः गुरूं खुसि जुयाः 'भिगु
ज्या यात । ज्ञानी जुल । श्याबाश !' धाल ।
क्हासयापि मचात फुकसिनं कुनातःपि झङ्गःतेगु
दुःख असह्य धयागु थुल । झङ्गः लहिनातःगु
दुपिसं विदा ज्वीव रामयात तारीफ यायां थः
थःगु छें वनाः, झङ्गःत तोताछ्याः पञ्जः स्यंका-
छत हथाय्चाचां व्वांवन ।

सम्पादकीय

‘धर्मोदय’

१०७०

‘धर्मोदय’या निदबुर्णि सिधल । आः श्व
स्वदे च्वंम्ह वःचाधिकःम्ह मचा जुल । घुसुघुसु
ल्लल्लहं माय्माय् यानावन । ताय्तिता ववं तुकु-
तुकु न्यासिवनेगुनं श्वया अवस्था जुल । नये-
त्वने भचा गाक्क दयाः ब्वलंगु जूसा चुल्ल-
चुल्ल ब्वांब्वां ज्वीगु हे नं श्वया अवस्था ज्वी
धुंकल । तर श्व धाःसा हाःनाः मदुम्ह, वास्ताइस्ता
यानामतःम्ह, अरिचाःम्ह मचाथे वाईवाई-पाई पाई
जुयाः लिगिलिगि च्वं, धेधे चू । मनंमनं ला
जुरुनारु दनाः उखेंथुखें ब्वांब्वां जुयाः म्हितः
वनेमास्तेवो । तर जिवं भाय्मल्हाः । दनेत
खोसा दने हे फइगु मखु—भाराक गोतुलीगु ।
तुतामं चुयाः दंसा तुतां वमलाः—थुनांथुनां
चूवनीगु । अले मेपि मस्त म्हिता-सनाजूगु स्वस्वं
नुगः मल्लिकाः ‘धिककार जिगु जन्म’ धयाच्चनेमाः ।

‘धर्मोदय’या अवस्था श्व खः । तर श्वया
थुगु अवस्था जुयाच्चंगुया यथार्थ व सत्य-सत्य
खं छु ? दतंफतं ‘धर्मोदय’ छगूचा—झिनिदं
तपस्या यानाः बल-बल बूम्ह काय्मचा । बिल्कुल
याकःमचा—द्वाल्वीमाःगु मखु, उल्वीमाःगु मखु ।
तर श्वया अवस्था श्वहे खः । थुगु हे ताल
जुयाच्चन धाःसा न्ह्यो वय्केतनं छु बेर ? श्व
छगू भाग्यया उलटफेर (The irony of fate)
धाःसां ज्यू ।

‘दत्तले कुचाः, मन्तकि बिचाः’ धयागु
झीगु छगू उखान दु । श्व उखान थन सोह्रै
आना मिलेजू धाःसां अत्युक्ति ज्वीमखु । मखुसा
‘धर्मोदय’या थुगु अवस्था जुयाच्चनेमाःगु हे छाय् ?
नेवा भाय्यागु लय्-पौ जूगुलि मेपि नेपाली तर
अनेवा दाजु-किजा, तता-केहेपित ‘धर्मोदय’या

हेरबिचार यायगु कर मदु धाःसां ज्यू । अथे
ला परस्पर सहयोग, सहायता, सहानुभूति व
समर्थन मदयक गाःगु मखु । आपाः—म्ह दया-
च्वंगु नं दु । तर मुख्य भार व जिम्मा नेवा-
तेगु हे छ्यले लानाच्वंगु दु । श्वया हर्ताकर्ता
हे नेवात । श्वया मां-बौ हे नेवा । तर अफसोस !
नेवातेसं थः याकःमचाया उपरे गुलि माया-दया
तयमाःगु खः उलि मतः, गुलि हेरबिचार याय्-
माःगु खः उलि मयाः । ‘धर्मोदय’ सिध्यांचा
जुयाः सीला-म्वायला जुयाच्चंगुया कारण श्वहे
खः । अथे ला ‘धर्मोदय’ जक मखु, नेपाली
भाय्यागु पत्र-पत्रिकातेगु अवस्थानं सुथालाःगु
खनेमदु । अशिक्षित व अपठित जनतां पत्र-
पत्रिकायागु महत्त्व श्वीकाः थुमिगु कदर मयाः
धकाः दुःख तायमाःगु व आश्चर्य चायमाःगु खं
छुं मखु । छम्हूचा शिक्षितवर्ग दु । इमित धाःसा
नेवा अथवा नेपाली पत्र-पत्रिकां इमिगु न्ह्यप्पुयात
ल्वेक खुराक बीफुगु मखु । अले इमिसं नं उपेक्षा
यात । ‘धर्मोदय’या नं श्वहे गति जुयाच्चन ।
‘बाते ल्वोसा पित्ते मल्वो, पित्ते ल्वोसा बाते
मल्वो’ धयाथे जुयाच्चन ।

तर, ‘धर्मोदय’ व मेमेगु नेपाली पत्र-पत्रिका
उत्थे मखु । नेपाली भाय् राजभाषा जूगुलि श्वया
प्रशस्त प्रचार जुयाच्चंगु दु, प्रचारया नििति ‘नेपाली
भाषा प्रचारिणी समिति’ नं बनेजुयाच्चंगु दु ।
तर नेवा भाय् मृत भाषा मखु । श्वया थःगु
लिपि दु, थःगु साहित्य दु । खँजक लहाय्गु
भाय् (Dialect) या नापं थौं-कने न्हून्हूगु
लिपि प्याहाँ वयाः न्हून्हूगु साहित्य दयावय
धुंकल । नेवा भाय् डाइलेक्टजक मखु, वरु छगू

जीवित भाय् (Language) हे खः । दुर्भाग्यवश लोप जुयाच्वंगु सम्म खः । श्वहे लोप जुयाच्वंगु वस्तुयात पुनरुत्थान यायगु व पुनर्जीवन बीगु महान् उद्देश्य तथाः 'धर्मोदय' प्याहाँ वल । 'नेवा साहित्य सम्मेलन', 'नेवा भाषा प्रचारक मण्डल' इत्यादि-इत्यादि नेवा भाय्, नेवा साहित्य व नेवा लिपि सम्बन्धी संस्थात 'धर्मोदय'या पाखें बनेजूगु मदुनि । तर न्हाय्गु छत्थं जुइनं ला मखु । थःहे ढिसिमिसि धाय्क फेक्तीमफुनि मेमेगु ज्या यायफइगु हे गनं ? तर 'धर्मोदय' नेवा भाय् व नेवा साहित्यया निंति गुलि यानाच्वंगु खः व कम महत्वपूर्ण मखु । दहेमदइगुयासिकं छुं भचा जूसां दुगु मज्यूला ? श्वयात उपेक्षा भावं मखसे माक्को लिधंसा बिल धाःसा श्वं यायमफइगु हे नं छु दु ?

तर साप हे अफसोसगु खँ खः कि थज्यागु 'धर्मोदय'या प्रति अपेक्षा भाव क्यनाः श्वयात सुरक्षा यायगु कुतः उस्त मयाः । बूबले छको हर्षवडाइँ यायथें लयल्य तायाजुल । वनं सकस्यानं मखु । तर वहे नं 'सोडा वाटर जोश' जक धाय्थें भचालनाः ख्वाउँसे च्वनावन । लैका वनेगु, लय्ता-भ्वे न्यायकेगु धाल कि सलंसः दां फुकेत नं लिफः खइमखु । ऐला व श्वं त्वनेगुली निह गुलि-गुलि खर्च जुयाच्वंगु दु । चुरठे व ग्वचे निह तकां-तकां फुकाच्वंपिनं आपालं दु । तर निह निदां दांया ल्याखं देँ स्वतका दां बियाः थःगु भाय्, थःगु साहित्य थकाय्त स्वयाच्वंम्ह 'धर्मोदय'या ग्राहक ज्वीगु मन सुयां मदु । थुलि अप्पो झीसं बुद्धि हीन जुयाः थःत थमहंतुं महमसीगु छु दु ? व्वने हे मलाः धाईपिं नं दु । तास, गजिका, पच्चीस व त्रिपासा मिहतेलाः, थो-थो मुनाः गफ यायलाः, वयागुं श्वयागुं चेवा-चर्चा यायलाः, बकफुसुलु खँ लहायलाः लच्छिया भित्रे २४ पानाचा दुगु 'धर्मोदय'

व्वनेमलाः धायगु गुलिजक मछालापुसेच्वंगु खँ धाय् ! हानं, मथू-मस्यू धाईपिनं दु । मथू-मस्यू धकाः सुम्क लाहा-तुति पोचिनाच्वनां थुवावई-सिवावई लाकी श्वीकेगु-सीकेगु कुतः याःसा थुवावई-सियावई ? 'कहूँ तो मां मरिजाये, न कहूँ तो बाप कुत्ता खाये' धयाथें ज्यागु खँ । छु धाय् ! थुज्यागु बुद्धि जुयाः थौं थुलि दुर्गति व दुर्दशा जुयाच्वन । अज्ञानं भापेमफुसा सुया छु लगेजु ?

मुख्य खँ, नेवाते निंति 'धर्मोदय' कम महत्व दुगु वस्तु मखु । श्वं नेवातेगु न्हाय् तयाच्वंगु दु, लाज-शरम बचेयानाच्वंगु दु । श्वयात हेबाय्चबाय् यानाः, उपेक्षा भावं स्वयाः योयोथे जु धाय्गु नेवातेगु धर्म मखु । 'धर्मोदय' या अवस्था थौं साप हे बांमला । तर श्वया श्व अवस्था नेवातेगु छगू परीक्षानं खः । नेवाते थःगु भाय्, थःगु साहित्यया उपरे गुलित प्रेम दु, गुलित ममता दु, श्वया उन्नति यायगु गुलित कामना व भावना दु इत्यादि खँया परीक्षा ज्वीगु बखत श्वहे खः । थुलिजक मखु । नेवातेगु मनोवृत्ति व मनोगति न्हाय्कनेथें छलङ्ग खनेदयाः इमिगु नुगःद्योगागु रूपरेखा अनुवीक्षण यन्त्र स्वयबलेथें स्पष्ट सीदइगुनं आः हे खः ।

छगू खँ श्वनं खः कि 'धर्मोदय'या संचालकवर्गतेसं संकुचित व संकीर्ण विचार कयाः ग्राहक व पाठकतेगु मनसायात खितुंगाःथहुं धाय्मज्यू । यदि 'धर्मोदय' सकस्यां मंकाःगु खः धयागु जूसा सकसिगुं चित्त बुझेयायमाः, तर भाषोन्नति व साहित्योन्नतिया महान् उद्देश्ययात धक्का लगेमज्वीकजक नि न्है । अर्कि संचालक-वर्गतेसं नं छको नुगले कुतिन्यानास्वयगु आवश्यक हे थें च्वं । 'Precaution is better than cure.' अर्थात् 'उसाय्मदयकाः लायकाच्वनेगु-यासिकं उसाय्मदु मज्वीकेगु हे उत्तम खः ।'

धातु उत्सव

अग्रश्रावक सारिपुत्र मोदल्लयायनपिनिगु धातु उत्सवया ज्या प्रोग्राम अनुसार बांलाक जुल । नवम्बर ३ तारीखखुनु सुथे कलकत्तां मेले तथाहःगु धातु यू० पी० या दे नायः (गवर्नर) प्रमुख विभिन्न देशया प्रतिनिधि वनाः १८ तोप सहित स्टेजने स्वागत यात । अनं सुसज्जित मोटरे तथाः बनारसे विजयनरमया दरबारे यंकल । न्हिनेसिया ४ बजेती भारी जुलूस पिक्याः हरिश्चन्द्र कालेजया मैदाने जनसभा जुल ।

४ तारीखखुनु ४ बजेती यू० पी० या प्रधान मन्त्रीया साथे चौखम्बा स्तूपयाथाय धातु ध्यंकेहल । अनंनसि भगवान्यागु अस्थि धातु सहित अग्रश्रावकपिनि धातु जात्रा यानाः सारनाथया मृगदावन पार्के यंकल । जुलूसया न्ह्योन्ह्यो सलंसः नेपाली बौद्धत “नेपाली बौद्ध” च्वयातःगु बाँलागु धवाँय् ज्वनाः वंगु जुल । सरकारी अफिसरत व गारडतेगु बांलाक प्रवन्ध दयाच्वंगु जुल ।

पार्के ध्यनेव प्रधान मन्त्रीया सभापतित्वे सारनाथया वार्षिक उत्सव जुल । प्रत्येक देशया प्रतिनिधितेसं भाषण बिल । नेपालया पाखें भिक्षु अमृतानन्द उकुस-मुकुस धायाच्वं पि श्रोतागणतेगु चित्त ५ मिनेटया भाषणं थुज्यागु किसिमं आकर्षण यात कि स्वको लाः लापा हे थात । वस्पोलं निगू शब्दं ऐतिहासिक कारण क्यना-बिज्यासे वर्तमान भारते शान्ति व विश्वमैत्रीया अपेक्षा जूसा अग्रश्रावकपिके धें क्षान्तिया कवच दयेकेमाः धयाबिज्यात । भदन्त आनन्दजुं बिलाइतं अस्थि तथाहःगु बत्त नकलीगु जक खः, अकि बौद्ध शिल्पया महत्ता क्यनीगु तथा भारतया दकल पुलांगु मसि च्वयातःगु शकलीगु बत्त हे

हय्माः धका भारत सरकारयागु ध्यान आकर्षित यानाबिज्यात । वस्पोलं वैशाख पुनीखुनु बिदा बीगु बारेनं सरकारयाके प्रार्थना यानाबिज्यात । अनंलि सभापतियागु महत्वपूर्ण भाषण जुयालि उखुनुया कार्यक्रम समाप्त जुल ।

५ तारीखखुनु सारनाथे स्वोस्वोथाय् सभा-जक जुयाच्वंगु खनेदु—हाई स्कूलया वार्षिक सभा, ‘बौद्ध बन्धुत्व’ संस्था स्थापना जूगुया मीटिङ्ग, भारतीय बौद्ध सभाया मीटिङ्ग, धर्मोदय सभाया मीटिङ्ग इत्यादि । अस्थि धातु सुथंनिसें बहनी ७ बजेतक दर्शन बियातल । ध्व १२ तारीखतक दई ।

पञ्चम वार्षिक सभा

सारनाथे नवम्बर ४ व ५ तारीखखुनु धर्मोदय सभाया पञ्चम वार्षिक सभा जुल । थन दकले न्ह्यथनेवःगु खँ सभाया दच्छिया ल्याखे दोलि मयाक्क दोगु खँ खः ।

आःतक सभाया मंत्री जुयाबिज्याम्ह भिक्षु अमृतानन्द मन्त्री पदं त्यागपत्र बियाबिज्यागुलि भिक्षु महानाम व भिक्षु अनिरुद्ध क्रमानुसार मन्त्री व उपमन्त्री निर्वाचित जुल ।

निम्नलिखित सज्जनपिं दच्छिया निंति कार्य समितिया सदस्य जुलः—

ऊ० चन्द्रमणि महास्थविर (सभापति) भदन्त आनन्द कौसल्यायन व स्थविर धर्मालोक (उपसभापति) भिक्षु महानाम, भिक्षु अनिरुद्ध, मणिहर्ष उपामक (कोषाध्यक्ष) भिक्षु प्रज्ञानन्द, भिक्षु अमृतानन्द, भिक्षु शाक्यानन्द, भिक्षु सुबोधानन्द, साहू पूर्णमान, साहू बेबबारन्न, साहू सिंहरन्न, साहू लोकरन्न तथा उपासक श्रीप्रसाद ।

नेपाले निर्वाण मूर्ति स्थापना

नेपाल कान्तिपुर महानगरे किन्दोल महा-विहोरया क्वे च्वंगु उपासिकारामे नेपाल संबत् १९६६ साल कतिपुनी शुक्रवारखुनु भगवान् बुद्धया

च्याकु हाकःगु निर्वाण मूर्ति स्थापना जुल ।
न्यत त्वाःयापिसं मूर्ति आसने तय्धुसॅलि सक-
सिनं दर्शन यात । अले स्थविर कर्मशोलं मूर्ति
निर्वाणया विस्तार खं कनाबिज्यातः—

“श्व मूर्तिया निंति लोहं फंपि वनेगु लें
हाधिवनया नौया च्वस्सं लुयावोगु खः ।

नेपाल संवत् १०६६ साल चिह्ला गा दे
खुनु वनाः चाहिनाः सप्तमीखुनु धिमेवाजं थाकाः
चक्रवीरद्वारा १५० सहति मनुखं साजक सालाः
पाके श्यत । कने खुनु खौनायापिसं सालाः
हयाः बागमती तरेयानाबिल । वयां कने नवमी
खुनु यलया भीमराज शाक्य व सेखलाल श्रेष्ठ
निम्हसिया सल्लां मोटर बन्दोवस्त याना हल,
अनहे गांयापिसं मोटरे तयाविल, निहनस्या २
वजेती मञ्जुश्रीके श्यत । वयां कनेखुनु सुवेदार
चक्रवर्हीदुरद्वारा किन्दोलया गांछि मुनाः साला
यंकलनं थासे श्यंकेमफु । लिपा चिह्लागाः ३०
घोडाजात्राखुनुनं गांछि मुनाः किन्दोलया उपासिका-
रामे दुने श्यंकाबिल ।

अनं चउला थो रामनवमी खुनुनिसं यल
देशया कलाकार बुद्धराज पञ्चराज बज्राचार्य
निम्हसिनं मूर्ति दयेकेगु ज्या हुनाः १०६६
कौलाथो १४ खुनु सिधयकल ।

व मूर्तियात कौलाथो पुनी वमुवाःखुनु
वलंबुयापिसं वयाः क्वुयायंकाः आसनया सत्तिक
तया थकल ।

आः थौं श्व कर्तिपुनीया शुभदिने सकल
महानुभावपिनि सहयोगं श्व आसने भगवान्या
निर्वाण मूर्ति स्थापना याय्गु शुभकार्य सम्पन्न
जुल । श्व नेपालवामी सकलया निंति सौभाग्यया
खं ख. कि झीथाय् नं कुशीनगरे थें ज्यागु झी

आपासिनं मखंनिगु मूर्ति दर्शन याय्दत ।
थुकी विशेष धन्यवादया पात्र खः न्हापालाक
झीथाय् निर्वाणमूर्ति स्थापना याय्माल धकाः
श्वसा ग्वोम्ह अनागारिका धम्मचारो । श्वयागु
हे प्रवल इच्छां श्वयागु हे प्रयासं प्राप्त जुगु
सकल दातापिनि सहयोगं श्व मूर्ति स्थापना
जुल । उकीसनं विशेष धन्यवादया पात्र खः
वसपोल कलाकार बुद्धराज पञ्चराज बज्राचार्यपि
गुमिसं गबलें मखंनिगु, गबलें दयेकेमनंनिगु
मूर्तियात नं थुलित बांलाक दयेकाः थःपिनि हस्त-
कलाजक क्यंगु मखु झी नेपा देयागु नापं
न्हाय् तयाविल कि झी नेपा देया कलाकारपि
आःनं जीवित दनि ।”

अले हानं छको भगवान् दर्शन यानाः
सकलें थःथः छें प्रस्थान जुल ।

धर्मव्रतोत्सव

भोदेशे पारावर्त महाविहारे धर्ममुनिपि
सकलें मुनाः कछला थो अष्टमीखुनु धर्मव्रतोत्सव
भारी नक्सां जुल ।

शुद्धाशुद्धया ताचा

श्वया लेखक श्री हृदयचन्द्रसिंह प्रधान ।
श्व छगू गजवगु वैज्ञानिक ढंगं च्वयातःगु सफूचा
खः । करीब १५ मिनेटं हे नेवा भाय्या शब्दे
वडगु हस्व, दीर्घ, विसर्ग व क्रिया तथा कालया
ज्ञान थुकि दयेकु । मू च्यागः धेवाजक ।

मानदास सुगतदास, असन, कान्तिपुर,
नेपाल ।